

Razvojni smjerovi turizma Ličko-senjske županije

Majetić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:258581>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij

MARIJA MAJETIĆ

Razvojni smjerovi turizma Ličko-senjske županije
Development directions of tourism in Lika-Senj County

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij
Održivi razvoj turizma

Razvojni smjerovi turizma Ličko-senjske županije
Development directions of tourism in Lika-Senj County

Diplomski rad

Kolegij: **Ekonomska održivost turizma**

Student:

Marija MAJETIĆ

Mentor: Izv. prof. dr. sc. **Daniela SOLDIĆ**
FRLETA

Matični broj:

3791/22

Opatija, Rujan 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Marija Majetić

(ime i prezime studenta)

3791/22

(matični broj studenta)

Razvojni smjerovi turizma Ličko-senjske županije

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 20.9.2023.

Student - autor:

Marija Majetić

(potpis)

Sažetak

Ličko-senjska županija trenutno je suočena s problemom neravnomjerne raspodjele turizma. Koncentriran je uglavnom na primorski dio županije, u gradu Novalji i Senju te u općini Karlobag. U kontinentalnom dijelu županije turizam je zapostavljen, izuzevši zaštićena područja od kojih najveći značaj u turizmu ima NP Plitvička jezera. Nacionalni park bilježi, nakon Novalje najviše ostvarenih dolazaka. Ostatak kontinentalnog dijela županije još uvijek nije dovoljno turistički valoriziran. Brojni potencijali poput nezagađenog okoliša, prirodnih bogatstava, kulturno-povijesne baštine, raznih sportskih sadržaja, gastronomije i slično još uvijek nisu dovoljno uvršteni u samu turističku ponudu. Lokalno stanovništvo je u provedenom istraživanju iskazalo svoj interes za uključivanjem u planiranje i donošenje odluka u turizmu. Prisutno je trenutno nezadovoljstvo kod lokalnog stanovništva po pitanju stanja turističke valorizacije kao i nekih drugih segmenata koji su ključni za razvoj turizma poput rada turističke zajednice Ličko-senjske županije, povezanosti lokalnih proizvođača i ugostitelja, pitanja turizma i njegovog utjecaja na okoliš i sličnih izazova. Istraživanjem je utvrđeno da županija ima potencijala za napredak te da se može pozicionirati kao poželjna turistička destinacija u budućnosti koja će ići u korak s promjenjivim trendovima na turističkom tržištu.

Ključne riječi: Ličko-senjska županija; turizam; razvojni smjerovi; turistički potencijali.

Sadržaj

UVOD.....	1
1. PREDUVJETI RAZVOJA TURIZMA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE.....	3
1.1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PROMETNA POVEZANOST.....	3
1.2. PRIRODNI PREDUVJETI DESTINACIJI	6
1.3. KULTURNO-POVIJESNI PREDUVJETI.....	8
1.4. GOSPODARSKI PREDUVJETI.....	11
2. OBILJEŽJA TURIZMA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE.....	18
2.1. ANALIZA TURISTIČKE PONUDE.....	18
2.2. ANALIZA TURISTIČKE POTRAŽNJE	26
3. STAVOVI LOKALNOG STANOVNIŠTVA O RAZVOJNIM SMJEROVIMA TURIZMA	33
4. SWOT ANALIZA.....	39
5. RAZVOJNI PRAVCI TURIZMA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE	43
ZAKLJUČAK	48
BIBLIOGRAFIJA.....	50
POPIS ILUSTRACIJA.....	55

Uvod

Turizam predstavlja specifičnu aktivnost na koju utječe mnoštvo različitih čimbenika. Upravo ti čimbenici imaju utjecaj i na razvoj svake pojedine destinacije. Tema ovog diplomskog rada obuhvaća razvojne smjerove turizma Ličko-senjske županije. Zbog svog povoljnog geografskog položaja, županija se dijeli na primorski i kontinentalni dio. Sukladno tomu i razvoj turizma može se sagledavati kroz te dvije navedene regije. Turizam u županiji u većoj je mjeri razvijen uz obalu te uz zaštićena područja dok su ostali dijelovi županije turistički zanemareni. Ličko-senjska županija raspolaže brojnim potencijalima koji bi omogućili razvoj turizma u kontinentalnom dijelu kroz cijelu godinu. Pogodna klimatska obilježja, odmor u prirodi, nezagađeni okoliš te mnoštvo različitih sadržaja i sportova predstavljaju temelj za razvoj brojnih specifičnih oblika turizma koji bi posjetiteljima omogućili posebni doživljaj i potpuni odmor od užurbanog načina života.

Na osnovi relevantnih činjenica istraživanja može se definirati *problem istraživanja* koji se odnosi na trenutni razvoj turizma Ličko-senjske županije, kao i *predmet istraživanja* koji obuhvaća zadovoljstvo lokalnog stanovništva trenutnim stanjem turizma te mogućnostima razvoja.

U ovom diplomskom radu svrha se očituje u utvrđivanju stavova lokalnog stanovništva o razvijenosti i budućim smjerovima turizma Ličko-senjske županije. Mišljenja lokalnog stanovništva od izrazitog su značaja na prostoru gdje se odvija turizam, jer sve turističke aktivnosti imaju utjecaj na kvalitetu njihova života. Ciljevi rada usmjereni su na utvrđivanje postojećeg stanja turizma te predlaganje potencijalnih budućih razvojnih smjerova turizma na području Ličko-senjske županije. Postavljena su i tri istraživačka pitanja:

1. Kako lokalno stanovništvo percipira turizam županije?
2. U kojoj mjeri lokalno stanovništvo podržava razvoj turizma u Ličko-senjskoj županiji.
3. U kojim specifičnim oblicima turizma lokalno stanovništvo županije vidi razvojni potencijal?

U obradi teme diplomskog rada i provedenom istraživanju, korištene su sljedeće (opće i posebne) metode: analize i sinteze, metode indukcije i dedukcije, deskripcije, deskriptivne (opisne) statistike.

Rad se uz uvod i zaključak sastoji od pet poglavlja. Prvo poglavlje obuhvaća preduvjete razvoja turizma Ličko-senjske županije gdje su zasebno obrađeni gospodarski položaj i prometna povezanost, prirodni preduvjeti destinacije, kulturno-povijesni preduvjeti te gospodarski preduvjeti destinacije. U drugom dijelu rada detaljno su opisana obilježja turizma Ličko-senjske županije kroz analizu turističke ponude i potražnje. Treće poglavlje rada odnosi se na istraživački dio koji obuhvaća stavove lokalnog stanovništva o razvojnim smjerovima turizma u županiji. Nakon njega, u četvrtom dijelu rada obrađena je SWOT analiza kroz koju su utvrđene ključne snage, slabosti, prilike i prijetnje u turizmu županije na temelju prethodno provedenog istraživanja. Peto poglavlje rada usmjereno je na razvojne pravce turizma Ličko-senjske županije gdje su predstavljene buduće smjernice za mogući razvoj turizma. Zadnji dio rada obuhvaća zaključak u kojem su iznesena konačna i zaključna razmatranja na istraživačku temu.

1. PREDUVJETI RAZVOJA TURIZMA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

Kroz povijest životni stil i navike ljudi značajno su se mijenjale. U prošlosti ljudi su putovali pretežito iz nužnih razloga, a ne primarno zbog odmora i rekreacije. S vremenom, motivi putovanja su se značajno promijenili, danas putovanje predstavlja bijeg od svakodnevice s ciljem odmora i rekreacije u destinaciji koja se posjećuje. Da bi se neka destinacija mogla usmjeriti na turistički razvoj mora zadovoljiti, odnosno posjedovati neke određene preduvjete.

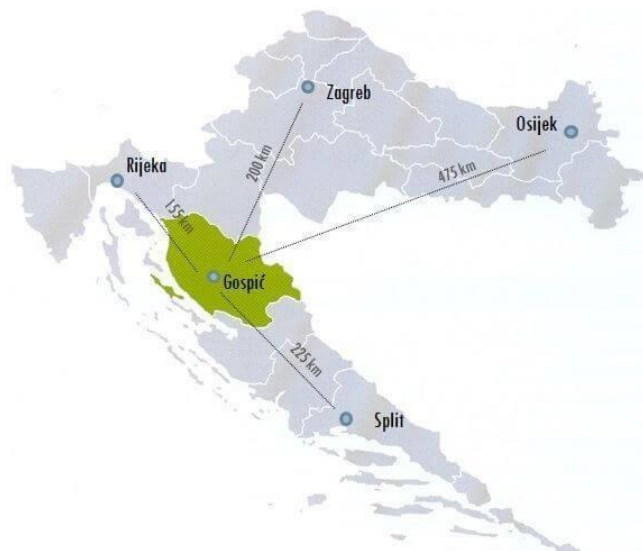
Geografski položaj i prometna dostupnost predstavljaju jedan od ključnih preduvjeta za razvoj turizma destinacije te ponekad mogu biti presudni za odabir mjesta u koje se želi putovati. Također vrlo važnu ulogu imaju prirodni te kulturno-povijesni preduvjeti kojima se nastoji privući posjetitelje u destinaciju. Od izrazitog značaja su i gospodarski preduvjeti destinacije.

U nastavku rada usmjerit će se posebna pažnja na geografski položaj i prometnu povezanost, prirodne, kulturno-povijesne i gospodarske preduvjete Ličko-senjske županije koji su nužni za razvoj turizma.

1.1. Geografski položaj i prometna povezanost

Od ukupno dvadeset i jedne županije na koje se dijeli teritorij Republike Hrvatske, Ličko-senjska županija površinom je najveća. Njena površina iznosi 5.350,50 km² te samim time obuhvaća 9,46% državnog teritorija (Službena stranica Ličko-senjske županije, 2023). Ličko-senjska županija smještena je između Primorsko-goranske županije na sjeverozapadu, Karlovačke županije na sjeveru, Zadarske županije na jugu i jugoistoku te Bosne i Hercegovine na istoku. Kao takva, svojim središnjim geografskim položajem predstavlja važno spojno značenje unutar prostora

Republike Hrvatske (Službena stranica Ličko-senjske županije, 2023). Geografski položaj Ličko-senjske županije prikazan je u slici broj 1 u nastavku.

Slika 1: Geografski položaj Ličko-senjske županije

Izvor: Službena stranica Ličko-senjske županije, <https://licko-senjska.hr/o-zupaniji/info/opci-podatci> (pristupljeno 19. veljače 2023).

Na temelju prikazane slike može se uočiti povoljan geografski položaj Ličko-senjske županije te relativno mala udaljenost značajnijim i većim odredištima poput Zagreba, Rijeke i Splita.

Na području županije smještene su četiri grada, Gospić, Otočac, Senj i Novalja. Gospić predstavlja ujedno i središte županije te je također površinom najveći grad na navedenom području. Na teritoriju županije nalazi se još i osam općina, to su: Karlobag, Lovinac, Perušić, Vrhovine, Donji Lapac, Plitvička jezera-Korenica, Udbina i Brinje. Upravo neke od navedenih općina poput Plitvičkih jezera i Karlobaga imaju značajan doprinos turizmu na području Ličko-senjske županije. Primorski dio županije u većoj je mjeri orijentiran na turizam, a obuhvaća područje Senjsko-karlobaškog priobalja te sjeverozapadni dio otoka Paga. Tako županiji pripada i dio teritorijalnog mora od ukupno 596,63 km² ili 1,9% hrvatskog morskog akvatorija (Službena stranica Ličko-senjske županije, 2023).

Povoljan geografski položaj županije svakako je doprinio i njenom prometnom razvitku. Kao što je već spomenuto, Ličko-senjska županija nalazi se u središtu između triju većih gradova, Zagreba, Rijeke i Splita te kao takva predstavlja važno prometno središte. Ujedno to je i razlog dobre prometne povezanosti te većih i značajnijih ulaganja u prometnu infrastrukturu na području županije.

U najvećoj mjeri razvijen je cestovni te željeznički i morski promet dok zračni promet još uvijek nije razvijen na ovom području te predstavlja nužnost odlaska u veće gradove poput Zagreba, Zadra i Rijeke, odnosno zračnu luku koja se nalazi na otoku Krku.

Morski promet više je razvijen za vrijeme trajanja glavne turističke sezone jer zbog povećane potražnje postoji i veći broj trajektnih linija. Važno je spomenuti da tijekom ostatka godine, zbog jake bure trajektne linije često budu otkazane. Na području županije prometuje trajektna linija koja povezuje Priznu i Žigljen na otoku Pagu, a vožnja između ta dva mjesta traje svega petnaestak minuta. U slučajevima kada su otkazane trajektne linije na otok Pag moguće je stići i cestovnim putem preko paškog mosta, ali je vožnja u tom slučaju malo dužeg trajanja.

Što se tiče željezničkog prometa na području županije prisutni su problemi kao i u ostatku Hrvatske. Zbog dužeg vremenskog trajanja vožnje te u većim dijelovima neobnovljene željezničke infrastrukture, ovaj oblik prijevoza već duži niz godina postaje sve manje korišten (Provedbeni program Ličko-senjske županije za razdoblje 2021-2025 godine, 51). Kroz županiju prolazi željeznička pruga koja ima značaj u međunarodnom prometu, a obuhvaća prugu koja od Splita prolazi kroz Knin, zatim kroz središte županije, odnosno sam grad Gospić te se nastavlja u smjeru Ogulina, u duljini od čak 107 km kroz područje županije (Provedbeni program Ličko-senjske županije za razdoblje 2021-2025 godine, 50).

S druge strane cestovni promet značajnije je razvijen u odnosu na sve ostale oblike prometa. Najveći doprinos prometnog razvitka ima izgradnja autoceste A1 koja povezuje županiju s ostatkom države. Isto tako na području županije prostire se veliki broj županijskih i lokalnih cesta. U nastavku, u tablici broj 1 prikazat će se ukupna rasprostranjenost županijskih i lokalnih cesta.

Tablica 1. Rasprostranjenost županijskih i lokalnih cesta

Kategorija ceste	Duljina (km)	Asfalt (km)	Makadam (km)
Ukupno županijske ceste	452,870	383,039	69,831
Ukupno lokalne ceste	672,220	493,557	178,663
Ukupno ŽC+LC	1.125,090	876,596	248,494

Izvor: Izrada autora prema Županijska uprava za ceste Ličko-senjske županije, <file:///C:/Users/adrijan/Downloads/novo-razvrstavanje-zuc-l.s.z.-17-2020.pdf> (pristupljeno 19. veljače 2023).

Prikazana tablica predstavlja ukupnu duljinu županijskih i lokalnih cesta na području županije u kilometrima. Iz tablice je vidljivo da su, kako županijske, tako i lokalne ceste u

većem dijelu asfaltirane dok još uvijek ima u značajnoj mjeri cesta s makadamom, odnosno onih neasfaltiranih.

Iz svega navedenog izvodi se zaključak da Ličko-senjska županija ima vrlo povoljan geografski položaj koji obuhvaća kontinentalni i primorski dio te samim time otvara brojne prednosti za razvoj turizma na ovom području. Također prometno je jako dobro povezana s ostatkom države i većim gradovima. Sva područja unutar županije dobro su povezana županijskim i lokalnim cestama, no još je uvijek veliki broj cesta neasfaltiran te upravo to predstavlja nužnost daljnjeg planiranja i upravljanja kako bi se turizam mogao značajnije razvijati u županiji.

1.2. Prirodni preduvjeti destinaciji

Položaj Ličko-senjske županije i podjela na kontinentalni i primorski dio svakako utječe i na samu klimu u određenim dijelovima županije. Tako u kontinentalnom dijelu županije prevladava umjereno topla kišna klima. U planinskim krajevima prisutna je snježno-šumska klima dok u primorskom dijelu županije prevladava uglavnom primorsko-sredozemna klima, a na otoku Pagu mediteranska klima (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Upravo razni tipovi klime mogu se iskoristiti u turističke svrhe jer se, osim sunca i mora te prirodnih bogatstava kojima raspolaže županija, može usmjeriti na različite specifične oblike turizma te na taj način doprinijeti produljenju sezone.

Uz povoljnu i raznoliku klimu, Ličko-senjska županija na svom području raspolaže brojnim prirodnim bogatstvima. Važan podatak upravo je vezan za zaštićena područja. Naime, Ličko-senjska županija ima najveći udio zaštićenih područja u odnosu na ostale županije, čak 58% površine svih nacionalnih parkova i parkova prirode u Hrvatskoj nalazi se upravo u ovoj županiji (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). U skupinu zaštićenih područja spadaju čak tri nacionalna parka te jedan park prirode. U nastavku su prikazani NP i PP na području županije u slici broj 2.

Slika 2: Nacionalni parkovi i park prirode LSŽ

Izvor: Službena stranica Ličko-senjske županije, https://www.google.com/search?q=nacionalni+parkovi+li%C4%8Dko+senjska+%C5%BEupanija&hl=hr&sxsrf=AJOqlzUZj9fpHqi6oYX_guqI8kiZabhdw:1676905503508&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKewiV6e7mr6T9AhVag_0HHbxhDhsQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1242&bih=545&dpr=1.1#imgrc=nqfk1n0YmaoHM (pristupljeno 20. veljače 2023).

Slika prikazuje park prirode Velebit na kojem su smještena čak dva nacionalna parka, NP Sjeverni Velebit te NP Paklenica. Također najveći značaj u turizmu ima upravo NP Plitvička jezera od kojih se ostvaruje najveći izvor prihoda u turizmu na području županije.

Park prirode Velebit upravo je najveće zaštićeno područje u Republici Hrvatskoj. Reljefno i vegetacijski obuhvaća najznačajniju planinu Hrvatske, ali i šire, koja je zbog svojih prirodnih vrijednosti i značenja za očuvanje biološke raznolikosti planeta 1978. godine uvrštena u mrežu međunarodnih rezervata biosfere UNESCO-a (Službena stranica PP Velebit, 2023). Park prirode Velebit ističe se po raznolikim te brojnim vrstama flore i faune, a predstavlja stanište nekih od ugroženih i rijetkih vrsta poput npr. velebitske degenije i sl. Kao što je prethodno spomenuto na području PP Velebit smještena su i dva nacionalna parka.

NP Sjeverni Velebit je zbog raznovrsnosti krških fenomena te bogate flore i faune proglašen nacionalnim parkom 9. lipnja 1999. godine, a osamnaest godina nakon, 17. srpnja 2017. godine uvršten je na UNESCO-ov popis mjesta svjetske baštine (Službena stranica NP Sjeverni Velebit, 2023). Na području nacionalnog parka smješten je jedan od ukupno dva stroga rezervata Hrvatske, Hajdučki i Rožanski kukovi koji uvršten na UNESCO-ov popis mjesta svjetske baštine isti dan kada i NP Sjeverni Velebit.

Drugi nacionalni park na prostoru PP Velebit je, već spomenuti, NP Paklenica. Paklenica je proglašena nacionalnim parkom 19. listopada 1949. godine te tako postala drugi nacionalni park u Republici Hrvatskoj (Službena stranica NP Paklenica, 2023). Također je uvrštena na UNESCO-ov popis mjesta svjetske baštine 17. srpnja 2017. godine (Službena stranica NP Paklenica, 2023). Nacionalni park prepoznatljiv je po raznolikosti flore i faune, a poseban značaj ima šumski svijet gdje prevladava u većem dijelu bukova šuma te šume crnog bora.

Nadalje, na prostoru županije smješten je i NP Plitvička jezera. Plitvička jezera prvi su nacionalni park proglašen u Republici Hrvatskoj još davne 1949. godine (Službena stranica NP Plitvička jezera, 2023). Poznata su diljem svijeta te svojom prepoznatljivošću privlače brojne posjetitelje iz različitih zemalja za vrijeme svih godišnjih doba te time predstavljaju najposjećeniji nacionalni park u Republici Hrvatskoj. Bogati šumski kompleksi, kristalno čista jezera te brojnost flore i faune kao i mnoge druge pogodnosti postale su dio UNESCO-ve svjetske prirodne baštine 1979. godine (Službena stranica NP Plitvička jezera, 2023).

Osim navedenih zaštićenih područja koja su dio Ličko-senjske županije, postoji još značajan broj ostalih vrsta poput parka šume, značajnih krajobraza i mnogih drugih. Na temelju toga zaključno se može reći da Ličko-senjska županija ima gotovo savršene prirodne preduvjete za razvoj turizma. Bilo da se radi o raznolikim tipovima klime, nezagađenom okolišu ili pak o prirodnim ljepotama i zaštićenim područjima koji se u budućnosti mogu iskoristi još bolje kao usmjerenost na specifične oblike turizma i produljivanje sezone.

1.3. Kulturno-povijesni preduvjeti

Kultura i povijest od iznimnog su značaja za svaku turističku destinaciju. One zapravo predstavljaju destinaciju i utječu na njenu prepoznatljivost. Kulturna funkcija turizma omogućava čovjeku da upozna određene kulturne vrijednosti, da se njima koristi te živa u njima za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji (Čavlek et al. 2011, 294).

Kultura predstavlja ukupan način života ljudi nekog društva, pri čemu označava način života pojedinca u društvu ili društvenim zajednicama te uključuje npr. način odijevanja, svadbene običaje, obiteljski život, vjerske običaje kao i provođenje slobodnog vremena i

slično (Dujmović 2014, 13). Ličko-senjska županija ima bogatu i prepoznatljivu kulturno-povijesnu baštinu. Poznati znanstvenik i fizičar Nikola Tesla, svojim radom i izumima svakako je utjecao za prepoznatljivost Like te obogatio njenu kulturno-povijesnu baštinu.

Da bi turisti mogu doživjeti kulturu i naučiti o povijesti ovog područja na raspolaganju im se nudi veći broj muzeja. Na području Gospića nalaze se ukupno tri muzeja, to su Muzej Like, Memorijalni centar Nikola Tesla te Spomen dom Ante Starčević (Službena stranica Ličko-senjske županije, 2023). Muzej Like nastoji posjetiteljima dočarati način života kojim su nekada živjeli lokalni stanovnici i savršeno prikazuje nekadašnji stil i uređenje kuća na Ličkom području. U njemu se nalaze stari predmeti koji su služili lokalnim stanovnicima za pripremanje hrane i nekakve poslove kojima su se većinom vremena bavili poput npr. stroja za tkanje tepiha i sl. (Službena stranica Muzeja Like, 2023)

Od poznatih osoba iz područja grada Gospića ističu se, već spomenuti Nikola Tesla te otac domovine, Ante Starčević (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Njemu u čast turisti imaju mogućnost posjetiti spomen dom Ante Starčević u selu Veliki Žitnik, udaljenom svega par kilometara od samog grada. Također, nedaleko od centra grada smješten je Memorijalni centar Nikola tesla u Smiljanu.

U Otočcu turistima se pruža mogućnost za posjet muzeja Gacke koji se sastoji od čak pet cjelina u kojima su izloženi predmeti pet muzejskih zbirki (Službena stranica Gacko pučkog otvorenog učilišta, 2023). Muzej prikazuje detaljnu povijest Gackog kraja te na taj način pruža posjetiteljima upoznavanje s destinacijom.

Grad Senj također je prepoznatljiv po kulturno-povijesnoj baštini. U gradu se nalazi muzej grada Senja koji je smješten u palači obitelji Vukasović, poznatoj kao jednoj od najuglednijih senjskih obitelji ili kao «kuća Marije Terezije» (Službena stranica Muzeja grada Senja, 2023). Senj je poznat po Tvrđavi Nehaj koja je ujedno i simbol grada. Tvrđava je u prošlosti služila uskocima kao vojna utvrda s koje su se branili od turskih i mletačkih osvajanja (Černicki i Forenbaher 2016, 87). Danas se koristi isključivo u turističke svrhe, a s vrha tvrđave pruža se pogled na primorje i otoke.

Grad Novalja također ima prepoznatljivu kulturno-povijesnu baštinu. Muzej grada ističe se po tome što se u njemu nalazi ulaz u podzemni vodovod još iz antičkog doba koji je u cijelosti isklesan ljudskom rukom (Službena stranica muzeja grada Novalje, 2023). Upravo iz tog razloga privlači veliki broj posjetitelja zaljubljenih u kulturu i povijest.

Na području županije smješten je još jedan zanimljiv muzej, riječ je o muzeju šumarstva koji se nalazi u Krasnom. Nastao je povodom obilježavanja 240. obljetnice šumarije te je time postao i prvi šumarski muzej na području Republike Hrvatske (Službena stranica muzejskog dokumentacijskog centra, 2023). Muzej je od izrazitog značaja jer ističe povijest Krasna i Krasnarske županije koja je upravo jedna od triju najstarijih u Hrvatskoj (Službena stranica muzejskog dokumentacijskog centra, 2023).

Osim kulturno-povijesne baštine koja je njegovana u muzejima, županija ima još štošta za ponuditi svojim posjetiteljima. Jedan od kulturno-povijesnih podataka s kojima se diči županija je upravo prva tiskara s područja Kosinja, proglašena kao prva hrvatska tiskara i jedna od najstarijih na slovenskom jugu (Černicki i Forenbaher 2016, 57). Područje cijele Like specifično je po svojim običajima, od mjesta do mjesta, no ono što im je zajedničko je gastronomska kultura. Grad Gospić prepoznat je po kulturno-povijesnoj manifestaciji Jesen u Lici. U nastavku, u slici broj 3 prikazano je kako izgleda bogata gastronomska ponuda koja se nudi na manifestaciji.

Slika 3: Kulturno-povijesna manifestacija “Jesen u Lici”

Izvor: https://www.google.com/search?q=jesen+u+lici&tbm=isch&chips=q:jesen+u+lici.online_chips:manifestacije+jesen:YCDE4I7DFVU%3D&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwixrP6nrKz9AhVFIKQKHTJzAuAQ4IYoAXoECAEQJw&biw=1226&bih=567

Slika prikazuje bogatu gastronomsku ponudu koja se nudi posjetiteljima na manifestaciji. Osim poznatih delicija s ovog područja koje posjetitelji mogu kušati i kupiti, u sklopu manifestacije osmišljava se bogati program gdje se prikazuju običaji ovog kraja te narodna nošnja. Manifestacija se održava svake godine krajem rujna ili prvi tjedan u listopadu.

Na kraju ovog dijela izvodi se zaključak da Ličko-senjska županija ima odlične kulturno-povijesne preduvjete kojima se može usmjeriti na razvoj brojnih specifičnih oblika turizma. Brojni muzeji, stare građevine i razni običaji te bogata gastronomska ponuda čine skupinu atrakcija županije u kojima turisti u potpunosti mogu doživjeti Liku .

1.4. Gospodarski preduvjeti

Površinom najveća županija, s druge strane je i ona koja bilježi najmanji broj stanovnika. Svakim novim popisom stanovništva bilježi se znatan pad broj stanovnika u većini jedinica lokalne samouprave. U nastavku, u tablici broj 2, prikazat će se opće kretanje stanovništva u razdoblju od 2001. godine do 2021. godine.

Tablica 2: Opće kretanje stanovništva u razdoblju od 2001. do 2021. godine

JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE	2001. GODINA	2011. GODINA	2021. GODINA	INDEKS (2011./2001.)	INDEKS (2021./2011.)
Gospić	12.980	12.745	11.502	98,19	90,25
Otočac	10.411	9.778	8.332	93,92	85,21
Senj	8.132	7.182	5.973	88,32	83,17
Novalja	3.335	3.663	3.680	109,84	100,52
Karlobag	1.019	917	780	93,44	85,06
Lovinac	1.096	1.007	943	91,87	93,64
Perušić	3.494	2.638	1.973	75,50	74,80
Vrhovine	905	1.381	653	152,60	47,28
Donji Lapac	1.880	2.113	1.366	112,40	64,65
Plitvčka jezera	4.668	4.373	3.649	93,68	83,44
Udbina	1.649	1.874	1.334	113,64	71,18
Brinje	4.108	3.256	2.563	79,26	78,72
UKUPNO	53.677	50.927	42.748	94,88	83,94

Napomena: Crvena boja predstavlja povećanje broja stanovništva u odnosu na broj stanovništva iz prethodnog popisa u jedinici lokalne samouprave.

Izvor: izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/hr/search?q=popis%20stanovni%C5%A1tva%202021>, (pristupljeno 12. travnja 2023).

Na temelju podataka u tablici 2 vidi se ukupan pad broja stanovništva. U 2011. godini ukupan pad stanovništva je iznosio 5,12% u odnosu na popis stanovništva iz promatrane 2001. godine. 2021. godine, uspoređujući popis stanovništva s onim iz 2011. godine vidi se ukupan pad za čak 16,06%. Od promatranih dvanaest jedinica lokalne samouprave, uključujući gradove i općine na području Ličko-senjske županije, samo grad Novalja bilježi porast broja stanovnika u odnosu na prethodni popis. U 2011. godini Novalja bilježi porast od 9,84% u odnosu na 2001. godinu, a u 2021. godini bilježi se slabiji porast za samo 0,52% u odnosu na popis iz 2011. godine. Preostalih jedanaest jedinica lokalne samouprave bilježe pad broja stanovništva prema zadnjem popisu iz 2021. godine. Prema popisu iz 2011. godine vidljivo je da porast broja stanovništva, osim grada Novalje bilježe i tri općine, Vrhovine, Donji Lapac te Brinje. Najveće promjene broja stanovništva u promatranom razdoblju zabilježene su upravo u općini Vrhovine. Provedeni popis u 2011. godini bilježi porast broja stanovništva za čak 52,60%, dok sljedeći, onaj iz 2021. godine bilježi pad od čak 52,72% čime možemo vidjeti da se broj stanovništva u općini smanjio ispod razine popisa iz 2001. godine. Značajan utjecaj na smanjenje stanovništva svakako imaju migracije zbog obrazovanja, posla i slično, ali i dobna struktura kao i prirodno kretanje stanovništva (Nikić 2017,9). U nastavku će se prikazati dobna struktura stanovništva koja je zabilježena prema popisu stanovništva iz 2021. godine.

Tablica 3: Dobna struktura stanovništva prema popisu iz 2021. godine

DOBNA SKUPINA	UKUPNO	MUŠKARCI	ŽENE
-	42748	21192	21556
0-4	1759	902	857
5-9	1781	916	865
10-14	1816	951	865
15-19	1993	1016	977
20-24	2276	1174	1102
25-29	2180	1108	1072
30-34	2341	1206	1135
35-39	2420	1264	1156
40-44	2554	1300	1254
45-49	2662	1409	1253
50-54	2929	1535	1394
55-59	3443	1812	1631
60-64	3370	1717	1653
65-69	3312	1674	1638
70-74	2633	1193	1440
75-79	1849	776	1073
80-84	1878	726	1152
85-89	1143	378	765
90-94	353	123	230
95 i više	56	12	44

Napomena: crvenom bojom označena je dobna skupina u koju spada najveći broj stanovnika.

Izvor: izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/hr/search?q=popis%20stanovni%C5%A1tva%202021>, (pristupljeno 12. travnja 2023).

Prethodno prikazana tablica predstavlja brojnost stanovnika ukupno i prema spolu po dobnim skupinama. Vidljivo je da se u dobnu skupinu od 55 do 59 godina ubraja najveći broj stanovnika, ukupno njih 8,5%. Nakon toga najveći broj stanovnika županije spada u dobnu skupinu od 60 do 64 godine. Iz tablice se može uvidjeti kako prve četiri dobne skupine (od 0 do 19 godina) bilježe znatno manji broj stanovnika u odnosu na prethodno navedene skupine. Na temelju prikazanih podataka može se zaključiti kako na području županije prevladava uglavnom starije stanovništvo, što upravo ukazuje na lošu demografsku sliku koja ujedno predstavlja i jedan od ključnih problema za razvoj županije.

U prošlosti stanovništvo županije živjelo je većim dijelom u seoskim naseljima gdje su se intenzivnije bavili poljoprivredom, od koje su ujedno i živjeli (Sekereš 2022,4). S vremenom, promjene u stilu života, industrijalizacija i razvoj tehnologije značajno su utjecali na donošenje bitnih odluka i traganje za boljim životom (Jambriško 2022, 7). Upravo iz potrage za boljim načinom života i obrazovanja, ljudi se sele većinom u gradove u županiji ili izvan nje. Migracije stanovništva utjecale su na smanjeni razvoj poljoprivrede, a posljedično i na povećani uvoz zbog nedostatka vlastitih proizvoda (Sekereš 2022, 4). S vremenom, sela su postajala manje brojnija, a život u urbanim središtima postao je sve užurbaniji i sa sobom donio brojne probleme koji su se u najvećoj mjeri odrazili na okoliš i samu kvalitetu života ljudi (Budim 2019, 17).

Demografska slika u najvećoj mjeri utječe na gospodarski razvoj nekog područja. Osim migracija čiji je uzrok potraga za obrazovanjem, zaposlenjem ili općenito boljim životom, na demografsku sliku utjecali su i neki drugi čimbenici (Nikić 2017,9). Poznato je npr. za grad Gospić da se još početkom 20. stoljeća usmjerava na turizam koji je bio namijenjen elitnoj klijenteli (Černicki i Forenbaher 2016, 67). Grad je raspolagao već tada hotelima, konačištima i svratištima te brojnim sadržajima poput igrališta, parkova, kupališta i sl. (Černicki i Forenbaher 2016, 67). Nakon Drugog svjetskog rata stanovništvo se udvostručilo te se grad nastavio gospodarski razvijati. Ta se slika značajno mijenja za vrijeme Domovinskog rata u kojem se Gospić našao neposredno uz bojišnicu (Černicki i Forenbaher 2016, 67). Posljedice se i danas vide, stanovništvo se smanjilo, brojne građevine su uništene

te neke nisu ni obnovljenje. Povijest je ostavila sa sobom posljedice koje se odražavaju i na gospodarski razvoj, kako grada tako i cijele županije.

Gradovi unutar županije su u većoj mjeri demografski i ekonomski razvijeniji u odnosu na općine, izuzevši općinu Plitvička jezera. Prema tome, većina radnih mjesta veže se uz gradove u Županiji. Na području županije, u 2020. godini zabilježeno je ukupno 2.058 aktivnih trgovačkih društava i obrta od čega u većoj mjeri djeluju obrti s 56%, a trgovačka društva s preostalih 44% (Hrvatska obrtnička komora 2020, 6). U nastavku će se prikazati odnos aktivnih trgovačkih društava i obrta prema pravno ustrojbenim oblicima.

Tablica 4: Aktivna trgovačka društva i obrti prema pravno ustrojbenim oblicima u 2020. godini

Pravno ustrojbeni oblici LSŽ				
d.o.o.	j.d.o.o.	OSTALI OBLICI	OBRT	UKUPNO
599	300	7	1.152	2.058
29,1%	14,6%	0,3%	56,0%	100,0%

Izvor: izrada autora prema podacima Hrvatske obrtničke komore 2020, https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2021-03/1_Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2020.pdf, (pristupljeno 27. veljače 2023).

Iz tablice je vidljivo da u županiji djeluju u najvećoj mjeri obrti, a od trgovačkih društava prevladavaju najviše društva s ograničenom odgovornošću s 29,1%, zatim jednostavna društva s ograničenom odgovornošću čiji udio iznosi 14,6% te ostali oblici gospodarskih subjekata s 0,3%. Na temelju prikazanih podataka može se zaključiti da je najveći udio radne snage zaposlen kod pravnih osoba te u obrtima.

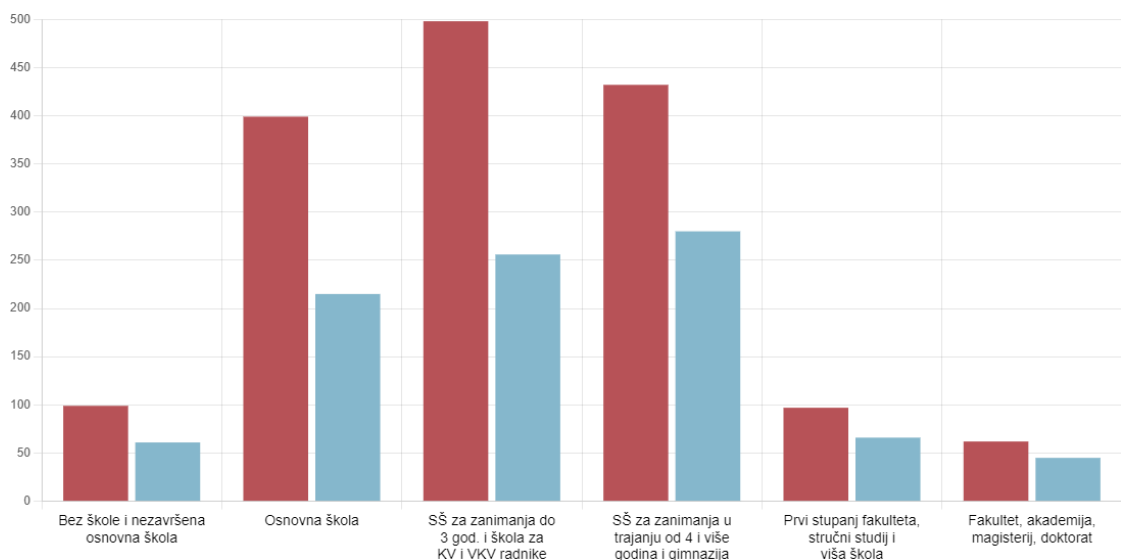
Prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti, djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane predstavlja vodeću u ukupnom zaposlenju stanovništva Ličko-senjske županije. Slijede ih djelatnost prijevoza i skladištenja, građevinarstvo, trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla i druge. S druge strane najmanje zaposlenih zabilježeno je u djelatnosti poslovanja nekretninama (Državni zavod za statistiku 2022, 12). Navedeni podaci ukazuju na usmjerenost županije prema turizmu i pružanju povezanih usluga. No unatoč brojnim aktivnim gospodarskim subjektima, zabilježen je još uvijek znatan broj nezaposlenih osoba. U nastavku će se prikazati kretanje nezaposlenosti u razdoblju od 2017. do 2022. godine.

Tablica 5: Registrirana nezaposlenost u razdoblju od 2017. do 2022. godine

Promatrana godina	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Ukupan broj nezaposlenih LSŽ	2.631	2.035	1.704	1.982	1.672.	1.448

Izvor: izrada autora prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje 2023, <https://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (pristupljeno 27. veljače 2023).

Temeljem prikazanih podataka u tablici broj 5 primjećuje se postupni pad nezaposlenosti na području županije sve do 2020. godine kada je nastupila Covid-19 kriza. U promatranoj 2020. godini broj nezaposlenih je porastao za 16,31% u odnosu na prethodnu 2019. godinu. Razlog tomu je upravo navedena pandemija koja je utjecala na zatvaranje određenog broja poduzeća, unatoč potporama koje su bile ponuđene od strane države. Ako se zanemari 2020. godina vidi se i dalje trend smanjenja broja nezaposlenih, no to treba sagledavati iz različitih perspektiva. Spomenuto je u uvodnom dijelu kako stanovništvo seli zbog traganja za boljim uvjetima života, upravo iz tog razloga, broj nezaposlenih se smanjio jer se i broj stanovništva značajno iz godine u godinu smanjuje. Također, jedan od razloga je i samo obrazovanje stanovništva. U nastavku će se prikazati nezaposlenost osoba prema spolu i završenom stupnju obrazovanja početkom 2023. godine.

Slika 4: Nezaposlenost prema spolu i završenom stupnju obrazovanja.

Napomena: Crvena boja predstavlja ukupnu nezaposlenost, a plava boja predstavlja nezaposlenost žena.

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje 2023, <https://www.hzz.hr/statistika/zupanije/licko-senjska/> (pristupljeno 26. Veljače 2023).

Iz slike 4 može se vidjeti kako je najviše nezaposlenih osoba sa završenom trogodišnjom srednjom školom od čega je udio žena 51% što ne čini značajnu razliku u odnosu na

muškarce. Slična situacija je i kod osoba sa završenom osnovnom školom gdje udio nezaposlenih žena iznosi 54%. Po svim ostalim razinama obrazovanja, u većoj mjeri žene su izvan radnog odnosa u usporedbi s muškarcima.

Gospodarstvo županije ovisi u najvećem dijelu o ukupnom udjelu u međunarodnoj razmjeni dobara. U nastavku će se prikazati robna razmjena Republike Hrvatske te Ličko-senjske županije kako bi se uvidjela važnost promatrane županije u ukupnom uvozu i izvozu dobara.

Tablica 6: Robna razmjena s inozemstvom u 2020. godini

	Vrijednost u 000 HRK			Udio u RH (%)	
	Izvoz	Uvoz	Saldo	Izvoz	Uvoz
Republika Hrvatska	112.130.754	172.433.263	-60.302.509	100	100
Ličko-senjska županija	538.404	748.564	-210.160	0,5	0,4

Izvor: Izrada autora prema podacima Hrvatske gospodarske komore 2021./2022., <https://hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2021-f-web61e92db81b50d.pdf> (pristupljeno 26. veljače 2023).

Tablica prikazuje odnos izvoza i uvoza kako na razini države tako posebno i za Ličko-senjsku županiju. Gledajući robnu razmjenu na razini države, uočava se negativan saldo od ukupno -60.302.509 HRK što se negativno odražava na cjelokupno gospodarstvu države. Također sličan odnos ima robna razmjena promatrane županije te bilježi negativan saldo u iznosu od -210.160 HRK. Tablica prikazuje pozitivan udio izvoza i uvoza županije kada se sagledava sudjelovanje na razini države. U većoj mjeri sudjeluje s izvozom nego uvozom dobara, no s obzirom na to da čini izrazito mali udio u ukupnoj razmjeni dobara, navedeni podaci su gotovo neznačajni. Može se zaključiti da Republika Hrvatska, pa tako i Ličko-senjska županija ovise o uvozu dobara što se negativno odražava i na BDP.

Na kraju može se zaključiti kako je gospodarstvo Ličko-senjske županije dosta nerazvijeno zbog različitih čimbenika od kojih najveću ulogu ima loša demografska slika stanovništva. Također, županija zbog navedenog problema bilježi trend smanjenja broja nezaposlenih, ali to ne prikazuje pravu situaciju, upravo zbog migracija stanovništva. Ličko-senjska županija ima dobre preduvjete za razvoj gospodarstva zbog svog povoljnog geografskog položaja te djelatnosti koje su zastupljene na ovom području. Za razvoj gospodarstva nužan je bolji pristup upravljanja i ulaganja u već postojeće djelatnosti kako bi

se lokalnom stanovništvu omogućila bolja kvaliteta života koja bi utjecala na smanjenje migracija stanovništva.

2. Obilježja turizma Ličko-senjske županije

Obilježja neke turističke destinacije sagledavaju se kroz stanje postojeće ponude i potražnje. Turizam Ličko-senjske županije koncentriran je uglavnom na primorski dio županije, koji se odnosi na područje Karlobaško-senjskog primorja te dio otoka Paga koji pripada županiji. U kontinentalnom dijelu, turizam je u najvećoj mjeri razvijen uz zaštićena područja. Županija svojim povoljnim geografskim položajem ima savršene predispozicije za razvoj turizma do sad turistički nerazvijenih područja. Bogata kulturno-povijesna baština kao i prirodni preduvjeti predstavljaju temelj za razvoj brojnih vrsta specifičnih oblika turizma.

U nastavku poglavlja detaljno će se obraditi postojeća turistička ponuda Ličko-senjske županije. Analizirat će se turistička potražnja za postojećim proizvodima i uslugama u turizmu koji stoje na raspolaganju turistima u županiji.

2.1. Analiza turističke ponude

Da bi se neka destinacija mogla usmjeriti na turistički razvoj, od izrazitog je značaja upravo kvaliteta i raznovrsnost ponude kojom raspolaže. Osim brojnih atrakcija, manifestacija, događaja i slično, koji privlače turiste, značajnu ulogu imaju prihvatni kapaciteti destinacije. Smještajni i konzumni objekti osnovni su preduvjet za razvoj turizma u destinaciji. U tablici broj 7, koja slijedi u nastavku, prikazat će se struktura smještajnih objekata u Ličko-senjskoj županiji.

Tablica 7: Struktura smještajnih objekata u Ličko-senjskoj županiji krajem 2022. godine

JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE	SKUPINE SMJEŠTAJNIH OBJEKATA						UKUPNO
	Hoteli	Kampovi	Nekomercijalni smještaj	Objekti na opg- u (seljačkom domaćinstvu)	Objekti u domaćinstvu	Ostalo	
Gospić	3	0	33	9	96	13	154
Otočac	4	1	3	8	132	5	153
Senj	7	5	1.628	0	904	71	2.615
Novalja	17	8	3.431	2	1994	324	5.776
Karlobag	2	0	805	0	375	18	1.200
Lovinac	0	0	0	1	38	4	43
Perušić	0	0	2	3	16	2	23
Vrhovine	0	2	10	2	22	1	37
Donji Lapac	0	0	0	0	12	3	15
Plitvička Jezera	10	3	4	4	409	29	459
Udbina	0	0	0	3	12	5	20

Brinje	2	0	4	0	10	1	17
UKUPNO	45	19	5.920	32	4.020	476	10.512

Napomena: stupac "ostalo" odnosi se na druge vrste iz skupine kampovi.

Izvor: izrada sutora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 15. travnja 2023).

Podaci iz tablice prikazuju strukturu smještajnih objekata po jedinicama lokalne samouprave unutar županije. Smještajni objekti razvrstani su u ukupno 6 skupina. Iz tablice se može vidjeti kako grad Novalja zauzima vodeće mjesto prema broju smještajnih objekata. Od ukupnog broja smještajnih objekata, njih 10.512 koji su na raspolaganju turistima u županiji, čak 55% se nalazi na području grada Novalje. Novalja zauzima vodeće mjesto prema svim skupinama smještajnih objekata osim iz skupine objekata na OPG-u, odnosno seljačkom domaćinstvu gdje najveći broj zauzima grad Gospić. Nakon Novalje, najvećim brojem smještajnih objekata raspolaže grad Senj, zatim Općina Karlobag te nakon nje Općina Plitvička Jezera. S druge strane, najmanji broj smještajnih objekata zabilježen je u Općini Donji Lapac, svega 15 objekata. Da bi se bolje uočila struktura smještajnih kapaciteta prikazat će se stanje objekata po broju stalnih postelja u jedinicama lokalne samouprave.

Tablica 8: Stalne postelje po skupinama smještajnih objekata u jedinicama lokalne samouprave krajem 2022. godine

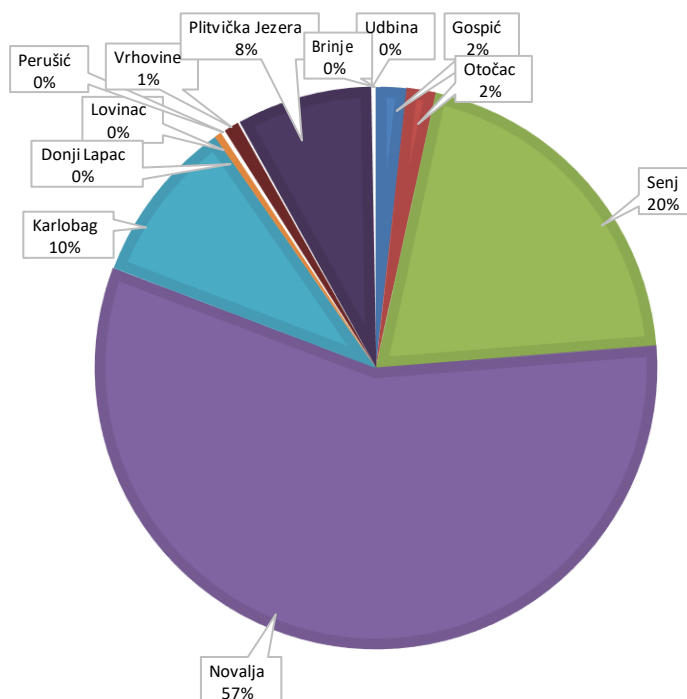
JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE	STALNE POSTELJE PO SKUPINAMA SMJEŠTAJNIH OBJEKATA						UKUPNO
	Hoteli – broj kreveta	Kampovi – broj kreveta	Nekomercijalni smještaj – broj kreveta	Objekti na opg-u (seljačkom domaćinstvu) – broj kreveta	Objekti u domaćinstvu – broj kreveta	Ostalo – broj kreveta	
Gospić	157	0	147	63	396	385	1.148
Otočac	217	150	10	48	599	89	1.113
Senj	278	726	7.081	0	4.710	611	13.406
Novalja	1.188	7.104	12.553	20	13.334	3.431	37.630
Karlobag	341	0	3.113	0	2.479	362	6.295
Lovnac	0	0	0	10	203	62	275
Perušić	0	0	8	8	63	71	150
Vrhovine	0	322	30	17	171	28	568
Donji Lapac	0	0	0	0	55	28	83
Plitvička Jezera	1.395	669	13	42	2.539	468	5.126
Udbina	0	0	0	14	57	23	94
Brinje	24	0	14	0	46	15	99
UKUPNO	3.600	8.971	22.969	222	24.652	5.573	65.987

Napomena: stupac "ostalo" odnosi se na druge vrste iz skupine kampovi.

Izvor: izrada sutora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 15. travnja 2023).

Na temelju prikazane tablice može se vidjeti da Ličko-senjska županija raspolaže s ukupno 65.987 stalnih postelja. Najveći broj stalnih postelja spada u skupinu objekata u domaćinstvu (37,36%) te skupinu nekomercijalnog smještaja (34,81%), dok je onaj najmanji

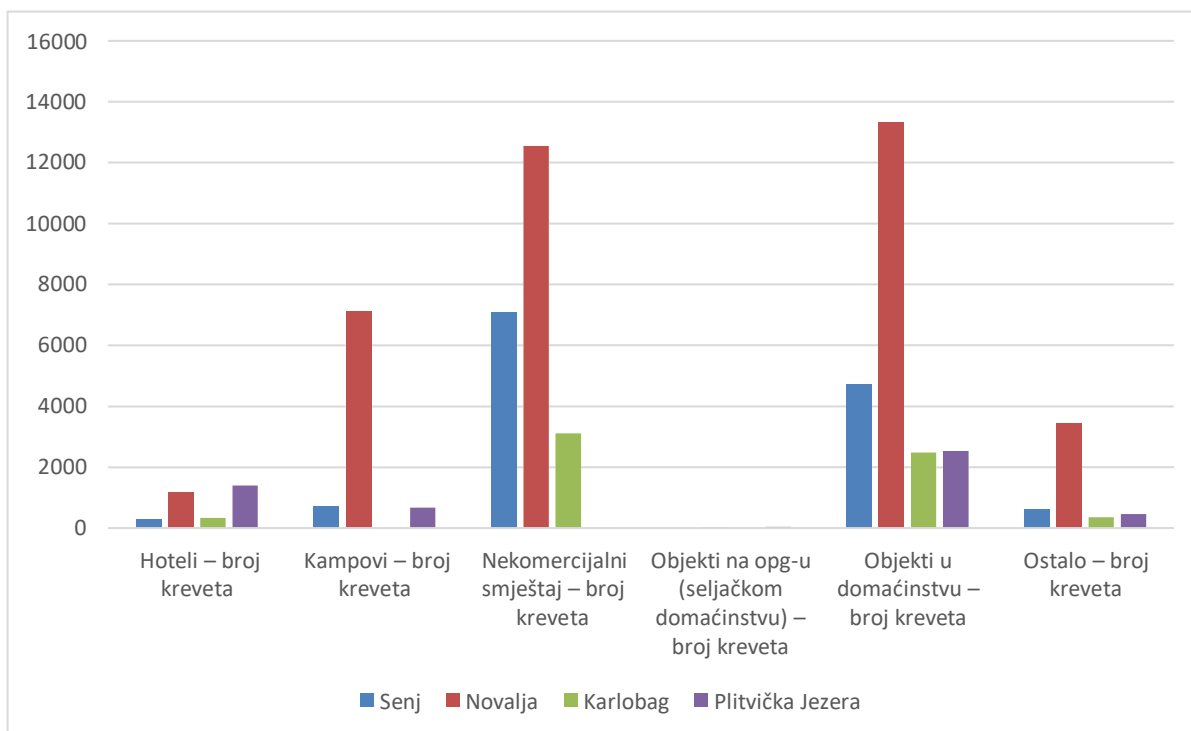
zabilježen u skupini objekata u seljačkom domaćinstvu. Također, iz tablice se može vidjeti kako je broj stalnih postelja iz skupine hotela dosta nizak u odnosu na ostale promatrane skupine. Udio stalnih postelja po jedinicama lokalne samouprave će se prikazati u nastavku na primjeru grafikona.

Grafikon 1: Udio stalnih postelja po jedinicama lokalne samouprave krajem 2022. godine

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 15. travnja 2023).

Grafikon prikazuje udio stalnih postelja po jedinicama lokalne samouprave iz čega se može jasno vidjeti da grad Novalja zauzima vodeće mjesto u županiji s čak 57%. Nakon njega, najveći broj postelja bilježi grad Senj te time zauzima 20% ukupnog udjela. Slijede ga Općina Karlobag s 10% udjela te zatim Općina Plitvička Jezera s 8% udjela. Ostale jedinice lokalne samouprave nemaju toliko značajan udio u ukupnom broju stalnih postelja, u odnosu na prethodno navedene. Da bi se jasnije prikazali smještajni kapaciteti u jedinicama lokalne samouprave koje raspolažu s većim brojem stalnih postelja, prikazat će se zaseban graf.

Grafikon 2: Broj stalnih postelja po skupinama smještajnih objekata u izdvojenim jedinicama lokalne samouprave u 2022. godini

Napomena: Kategorija „ostalo“ odnosi se na druge vrste iz skupine kampovi.

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 15. travnja 2023).

Graf broj 2 prikazuje broj stalnih postelja po skupinama smještajnih objekata u izdvojenim jedinicama lokalne samouprave, a to su gradovi Novalja i Senj te Općine Karlobag i Plitvička Jezera. Navedene jedinice lokalne samouprave izdvojene su jer je uočen najveći udio stalnih postelja u ukupnom broju stalnih postelja. Iz grafa se može vidjeti da u skupini hotela najveći broj stalnih postelja zauzima Općina Plitvička Jezera, a najmanji grad Senj. Iz skupine kampova, vodeće mjesto zauzima grad Novalja dok Općina Karlobag uopće ne raspolaže stalnim posteljama iz navedene skupine. U skupini nekomercijalnog smještaja također najveći broj postelja zabilježen je u gradu Novalji, a onaj najmanji u Općini Plitvička Jezera. Broj stalnih postelja u seljačkom domaćinstvu slabije je zabilježen, tek mali broj u Novalji i Plitvičkim Jezerima. Objekti u domaćinstvu bilježe najveći broj stalnih postelja, a najviše su zastupljeni u Novalji te najmanje u Karlobagu. Posljednja skupina promatranih objekata odnosi se na kategoriju ostalo u koju spadaju druge vrste iz skupine kampovi. Na temelju prikazanog grafa može se zaključiti da grad Novalja zauzima vodeće mjesto po stalnim posteljama u svim skupinama objekata osim u skupini hoteli te skupini objekata u

seljačkom domaćinstvu gdje prvo mjesto zauzima Općina Plitvička Jezera. Također, može se uvidjeti da je usluga pružanja smještaja najviše prisutna u privatnim vrstama smještaja, a znatno manje u hotelima. To upućuje na neadekvatnu strukturu smještajnih kapaciteta jer bi veći udio hotela mogao pridonijeti ublažavanju sezonalnosti kao i ostvarivanju novih radnih mjesta (Radman 2015, 8).

Uz smještajne kapacitete, značajnu ulogu imaju i konzumni kapaciteti koji su namijenjeni za pripremanje i pružanje usluge hrane i pića. Ličko-senjska županija ističe se po svojoj gastronomskoj ponudi jer nudi spoj mediteranske i kontinentalne prehrane. S jedne strane mirisi mora, kadulje, masline i bure, a s druge pak mirisi trave, šume, svježeg ljeta i oštre zime (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Jedan dio nudi razne okuse ribe, soli, maslinovog ulja, paške janjetine, pršuta i sira, a drugi okuse svježeg mlijeka, sireva, janjetine na ražnju i ispod peke, kupusa i mesa, pastrve, krumpira, kukuruza, šljiva te pitke vode s vrila (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Gastronomska ponuda Ličko-senjske županije prema tome može se podijeliti na četiri regije, a to su: Lika i zapadni dio (Gospić-Plitvice), Gacka, grad Otočac, Podgorje ili Velebitsko primorje (Senj, Karlobag) te Otok Pag, Novalja koja ima svoje određene gastronomske karakteristike (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023).

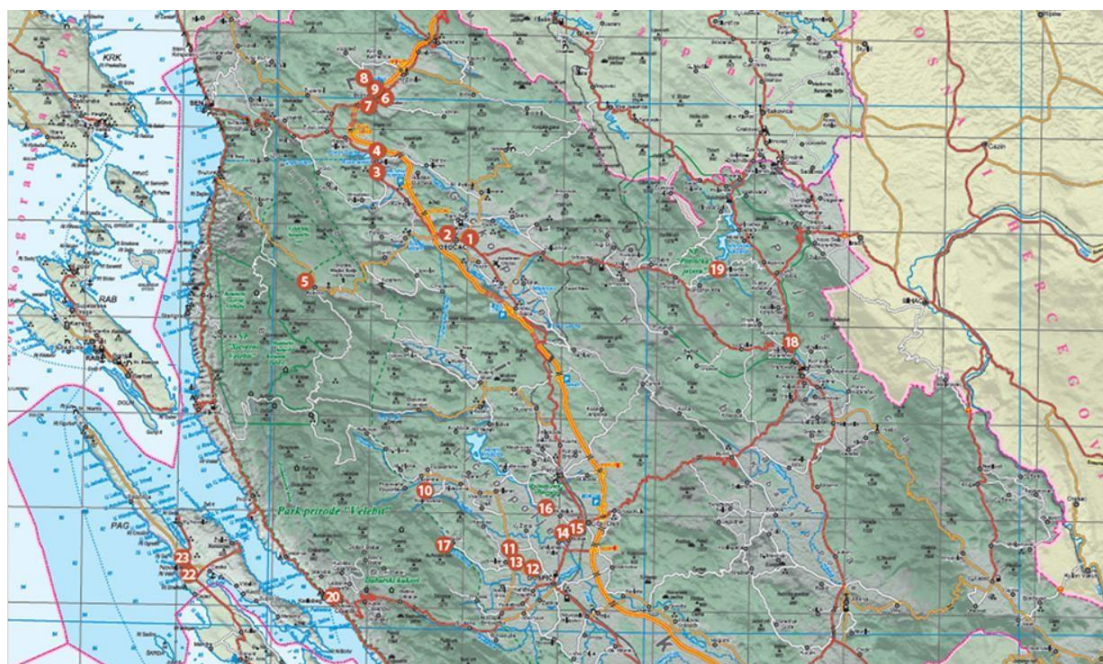
U sklopu gastronomske ponude, posjetiteljima se nudi mogućnost posjeta triju poznatih manifestacija. Jedna od njih je, već spomenuta manifestacija Jesen u Lici. Uz nju se održavaju još dvije manifestacije, Eko etno Gacka te Izložba paške ovce i paškog sira.

Manifestacija Eko etno Gacka okuplja brojne autohtone izlagače iz Gacke, Like te drugih županija. Manifestacija se održava krajem srpnja, gdje se, osim uz izložbeno-prodajni sajam održava i zanimljivo natjecanje u kuhanju lovačkog kotlića uz bogati program i nastup glazbenih skupina te kulturno-umjetničkih društava (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023).

Treća navedena manifestacija, odnosno Izložba paške ovce i sira održava se svake godine početkom srpnja u Novalji na kojoj sudjeluju uzgajivači ovaca i proizvođači sira. Izložba ima natjecateljski karakter, gdje povjerenstvo, čiji je dio članova iz inozemstva, ocjenjuje kvalitetu sireva što potiče proizvođače na još kvalitetniju proizvodnju (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Upravo zbog svoje kvalitete i načina proizvodnje paški sir ima oznaku kvalitete hrvatskih proizvoda. U sklopu izložbe održavaju se stručna predavanja s temama iz poljoprivrede i stočarstva pa ona tako ima i znanstveni karakter. Posjetitelji

izložbe imaju mogućnost vidjeti način šišanja ovaca, što se ujedno pokazalo kao najatraktivniji dio programa. U sklopu izložbe izvodi se bogati kulturno-umjetnički program u kojem posjetitelji mogu u potpunosti upoznati kulturu i povijest ovog kraja (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023).

Ličko-senjska županija ističe se kao poljoprivredno-stočarsko područje koje je idealno za uzgoj zdrave hrane. Kvaliteta mliječnih proizvoda temelji se na prirodnoj ispaši koja je jedan od temeljnih preduvjeta za uspjeh i jedinstven okus. Kvaliteta izvornih proizvoda prepoznata je i u turizmu pa se stoga sve više ljudi usmjerava na proizvodnju mliječnih proizvoda. Na području županije postoje veće i manje sirane te nekoliko seoskih domaćinstava koji se bave upravo proizvodnjom sira i ostalih mliječnih proizvoda (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). U nastavku će se prikazati cesta sira Ličko-senjske županije.

Slika 5: Cesta sira Ličko-senjske županije

Izvor: Turistička zajednica Ličko-senjske županije 2023, <https://lika-gastro.com/category/cesta-sira> (pristupljeno 19. travnja 2023).

Slika prikazuje cestu sira koja se proteže kroz teritorij Ličko-senjske županije. Ukupno 23 manjih i većih sirana te seoskih domaćinstava bavi se proizvodnjom mliječnih proizvoda od kojih su neke od najpoznatijih Sirana Runolist, OPG Vidas-Puhalović, Sirana Eko-Gacka i druge (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023).

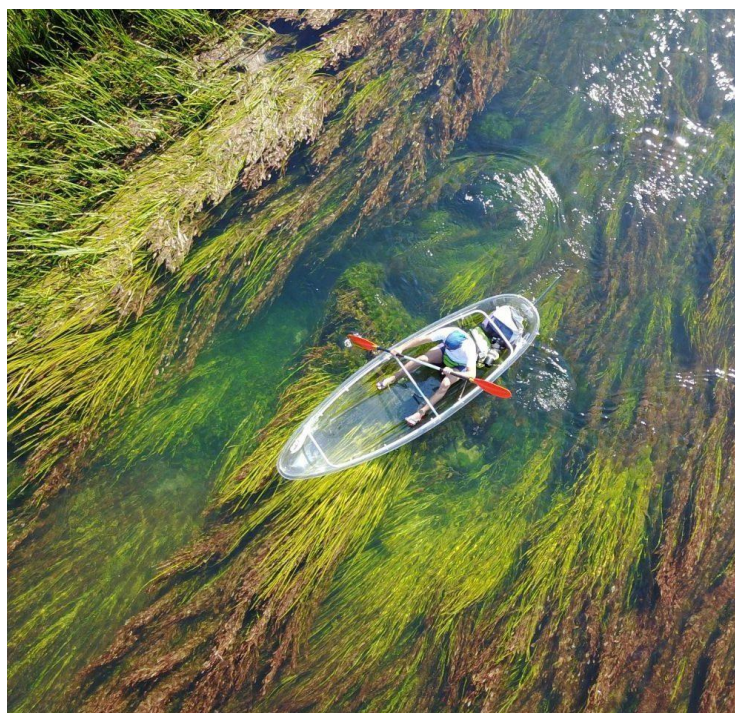
Županija svojim posjetiteljima, osim bogate gastronomske ponude ima još štošta za ponuditi. Biciklizam je jedna od popularnih aktivnosti turista koji posjećuju ovu regiju.

Interes raste iz godine u godinu pa se time kontinuirano radi i na uvođenju novih biciklističkih staza. Turistima se pruža mogućnost vožnje bicikla na različitim terenima, od onih po seoskim cestama, šumskim putevima pa sve do onih brdovitih, a ujedno i zahtjevnijih. Vožnja se može odvijati individualno ili u sklopu organiziranih tura s vodičem. Biciklističke staze razvijene su diljem županije te ujedno svaka jedinica lokalne samouprave turistima može ponuditi ovu aktivnost (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023).

Uz biciklizam, idealan način za doživljaj prirodnih ljepota je i pješaćenje. Ova aktivnost također se može odvijati individualno ili organizirano, najčešće po označenim stazama.

(Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Planinarenje je aktivnost koja je posebno popularna kod turista koji posjećuju ova područja, naime PP Velebit pruža mogućnosti penjanja po liticama i ekstremnom penjanju (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Na ovom području nalazi se veliki broj planinarskih staza po kojima se odvijaju ture, neke od poznatijih su poučna staza Terezijana, Baške Oštarije-Kiza, Prpić polje-Badanj, Stupačinovo-Ravni Dabar, poučna staza Kudin most, Baške Oštarije-Ljubičko brdo i sl. (PP Velebit, 2023). Navedene ture razlikuju se po dužini vremenskog trajanja, neke od njih su duže, do 6 sati, a ima i onih koje traju od 1,5 do 2 sata. Uglavnom je za sve ture pogodno da se odvijaju od travnja do rujna kada nema prisutnog snijega koji otežava kretanje (PP Velebit, 2023).

Ličko-senjska županija svojim posjetiteljima nudi mnoštvo različitih aktivnosti kroz cijelu godinu. Za vrijeme zimskih mjeseci pruža im se mogućnost skijanja na više različitih lokacija. Neka od skijališta su na području Krasna, Lovinca, Baških Oštarija te Mukinja na Plitvičkim jezerima (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Za topliji dio godine, predviđene su neke druge aktivnosti poput sportova na vodi, adrenalinskih sportova, lov i ribolov i sl. Sportovi na vodi najpopularniji su na rijeci Lici i Gackoj (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Turisti imaju mogućnost vožnje kajakom gdje potpuno mogu doživjeti prirodu Like. Posebno oduševljenje za turiste je vožnja u prozirnim kajakima na rijeci Gackoj.

Slika 6: Vožnja prozirnim kajacima na rijeci Gackoj

Izvor: Velebit-aktivnosti 2023, <https://www.velebit.info/> (pristupljeno 20. travnja 2023).

Slika prikazuje prozirne kajake koji se mogu iznajmiti za vožnju po rijeci Gackoj. Turisti mogu iz kajaka vidjeti poznatu pastrvu u svom prirodnom staništu. Upravo je Gacka poznata po ribolovu diljem Europe pa čak i šire. Brojni posjetitelji dolaze na natjecanja u ribolovu kako bih pokazali svoja umijeća ribolova (Hrvatsko športsko ribolovni savez, 2023).

Uz opuštajuće aktivnosti vrlo su popularne i adrenalinske. Nedaleko od grada Gospića smješten je pustolovno-izletnički centar Rizvan City koji u sklopu svoje ponude nudi za svakoga po nešto. Na raspolaganju su ponude za individualce i manje grupe, programi za škole te team building programi. Također postoje i višednevni programi za one koji se odluče smjestiti u bungalovima, kući dida Martina ili pak u svojim vlastitim šatorima u sklopu kampa (Adria Velebitica, 2023). Rizvan City u svojoj ponudi nudi mnoštvo aktivnosti, ovisno o programu za kojeg se posjetitelji odluče. Neke od aktivnosti su: utrka eco formulama, Escape room Secret of Nikola Tesla, adrenalinski park, zip line, penjanje na stijenu, divovska ljuljačka, paintball, quad safari, streličarstvo, streljaštvo, ljudski stolni nogomet, rizvanijada i niz drugih aktivnosti (Adria Velebitica, 2023).

Turizam Ličko-senjske županije donekle se razvio i u obliku speleo turizma. Neke od najposjećenijih su Cerovačke špilje u blizini Gračaca, pećinski park Grabovača kod Perušića

te Lukina jama smještena na području NP Sjeverni Velebit koja je ujedno i najdublja jama u Hrvatskoj, a 4 najdublja jama u svijetu (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023).

Nakon opisane turističke ponude i mogućnosti koje nudi Ličko-senjska županija može se zaključiti da turizam županije ima različite mogućnosti za razvoj. Iako je turistička ponuda koncentrirana uglavnom na obalni dio županije i zaštićena područja, vidi se ulaganje u specifične oblike turizma. Bogata kulturno-povijesna baština, gastronomija, pogodna klimatska obilježja te netaknuta priroda samo su neki od preduvjeta za budućnost turizma ovog područja.

2.2. Analiza turističke potražnje

Raznolika ponuda koju pruža Ličko-senjska županija dobar je preduvjet za privlačenje posjetitelja. Sadržaj koji se nudi privlači, kako strane, tako i domaće posjetitelje. Današnji turisti ne žele samo odmor na suncu i moru, već potražuju viši nivo usluge. Odmor na selu, netaknuta priroda, planinarenje, vožnja bicikla, uživanje u domaćoj hrani samo su neke od preferencija današnjih posjetitelja. Odmor se temelji na potpunom uživanju u svemu onome što neka destinacija može ponuditi. Upravo jedna od takvih destinacija je Ličko-senjska županija koja posjetiteljima nudi više i nastoji ih upoznati s izvornim i raznolikim sadržajem. U nastavku će se prikazati potražnja u turizmu Ličko-senjske županije zabilježena u posljednjih pet godina.

Tablica 9: Ostvareni dolasci i noćenja u razdoblju 2018.-2022. godine

GODINA	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	INDEKS (2019./20 18.)	INDEKS (2020./20 19.)	INDEKS (2021./20 20.)	INDEKS (2022./20 21.)
Domaći	42.418	57.738	56.639	72.005	69.228	136.12	98,09	127,13	96.14
Strani	746.912	784.884	234.186	433.986	602.878	105,08	29,84	185.32	138.92
DOLASCI -ukupno	789.330	842.622	290.825	505.991	672.106	106,75	34,51	173.98	132.83
Domaći	123.819	458.468	423.230	410.580	406.161	370,27	92.31	97.01	98.92
Strani	2.619.411	2.962.268	1.438.534	2.236.393	2.863.255	113.09	48,56	155.46	128.03
NOĆENJA – ukupno	2.749.230	3.420.736	1.861.764	2.646.973	3.269.416	124.42	54,43	142.18	123.52

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 22. svibnja 2023).

Tablica prikazuje ostvarene dolaske i noćenja na području Ličko-senjske županije u razdoblju od 2018. do 2022. godine. Iz tablice se može vidjeti kontinuirani porast broja dolazaka u promatranom razdoblju sve do 2020. godine kada je nastupila Covid-19 kriza. 2020. godine zabilježen je ukupan pad broja dolazaka za 65.49% u odnosu na prethodnu, 2019. godinu. Manji pad zabilježen je u dolasku domaćih posjetitelja za 1,91% dok je kod dolazaka stranih posjetitelja zabilježen znatniji pad od 70,16%. U idućoj, 2021. godini zabilježen je porast u broju dolazaka koji se nastavio i u 2022. godini. Iz tablice se može vidjeti da je najveći broj dolazaka ostvaren u 2019. godini, čak 842.622 dolazaka. Slična stvar je i s ostvarenim noćenjima. Covid-19 kriza utjecala je na smanjenje ostvarenih noćenja, pogotovo kod stranih turista. Najviše ostvarenih noćenja zabilježeno je u 2019. godini i iznose 3.420.736 noćenja, od čega 2.962.268 stranih te 458.468 domaćih noćenja. U 2022. godini vidi se oporavak od pandemije te skori povratak na razinu iz 2019. godine. Zabilježeno je ukupno 3.269.416 ostvarenih noćenja što je za 4,43% manje od najjače turističke, 2019. godine. Pretpostavlja se da će ukupni dolasci i noćenja u 2023. godini premašiti stanje iz 2019. godine.

Na temelju prikazanih podataka može se uvidjeti potražnja za turističkim uslugama na području županije. Da bi se bolje uvidjela koncentracija turističke potražnje prikazat će se ostvareni dolasci i noćenja po jedinicama lokalne samouprave u 2022. godini.

Tablica 10: Ostvareni dolasci i noćenja po TZ u 2022. godini

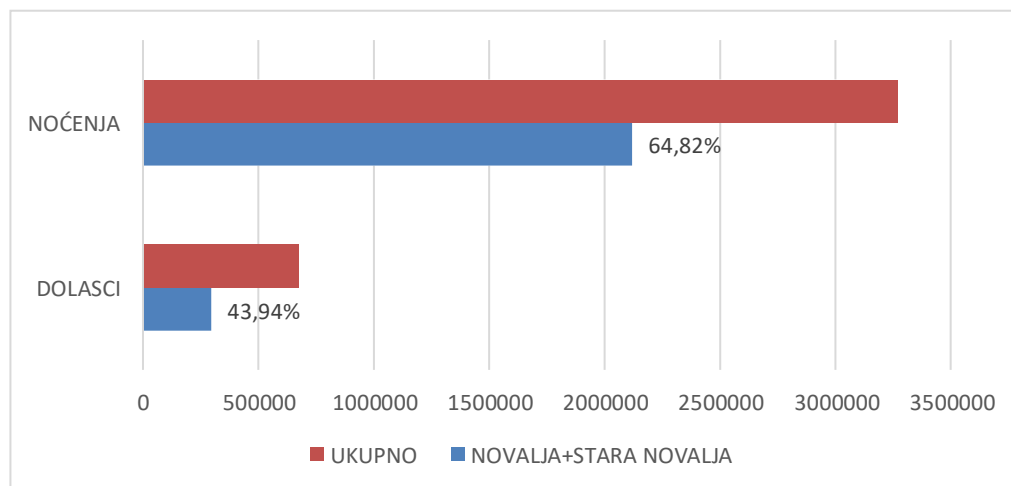
TURISTIČKA ZAJEDNICA	DOLASCI DOMAĆI	DOLASCI STRANI	DOLASCI UKUPNO	NOĆENJA DOMAĆI	NOĆENJA STRANI	NOĆENJA UKUPNO
TZ grada Gospića	5.795	11.728	17.523	14.595	25.473	40.068
TZ grada Otočca	6.473	20.289	26.762	15.545	33.285	48.830
TZ grada Senja	7.253	83.183	90.436	62.895	423.875	486.770
TZ grada Novalje	22.655	256.369	279.024	237.521	1.731.009	1.968.530
TZ mjesta – Stara Novalja	1.322	14.996	16.318	15.798	134.850	150.648
TZ općine Plitvička jezera	20.159	174.262	194.421	34.987	289.833	324.820
TZ općine Karlobag	2.964	29.352	32.316	18.558	200.277	218.835
TZ općine Vrhovine	408	6.426	6.834	1.085	10.788	11.873
TZ općine Perušić	818	1.563	2.381	1.745	3.417	5.162
TZ općine Brinje	442	2.763	3.205	796	3.309	4.105
TZ Ličko-senjske županije	939	1.947	2.886	2.636	7.139	9.775
UKUPNO	69.228	602.878	672.106	406.161	2.863.255	3.269.416

Napomena: TZ Ličko-senjske županije prikuplja podatke općina koje nemaju svoje turističke zajednice

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 28. svibnja 2023).

Tablica prikazuje ostvarene dolaske i noćenja u 2022. godini po turističkim zajednicama unutar županije. Općine Donji Lapac, Lovinac i Udbina nemaju vlastitu turističku zajednicu, već se podaci bilježe u turističkoj zajednici Ličko-senjske županije.

Iz tablice se jasno može vidjeti da grad Novalja bilježi najveći broj ostvarenih dolazaka i noćenja. U 2022. godini ostvareno je 279.024 ukupnih dolazaka te 1.968.530 noćenja. Na području Novalje djeluju dvije turističke zajednice, to su TZ grada Novalje, te TZ mjesta Stara Novalja. U grafikonu će se prikazati njihova zajednička potražnja u odnosu na ukupnu turističku potražnju Ličko-senjske županije.

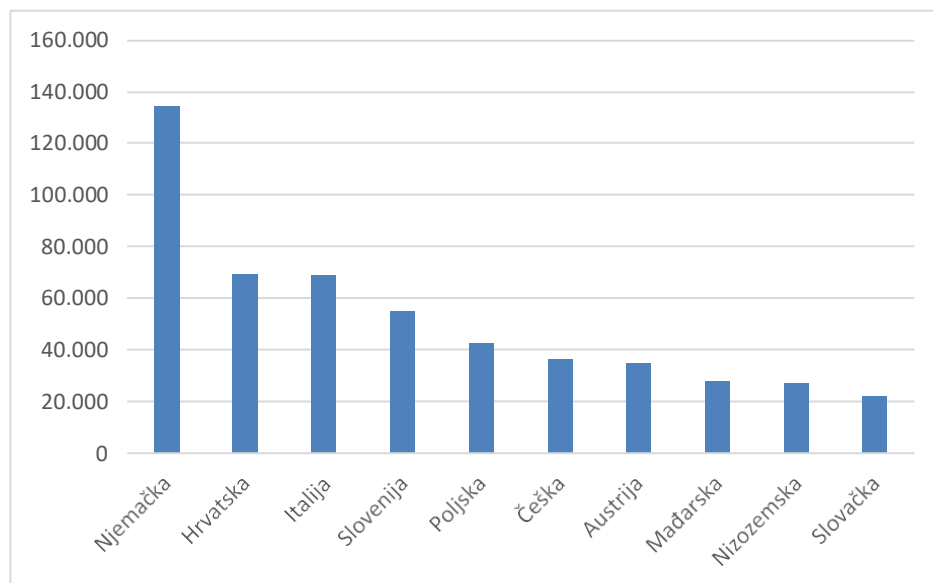

Grafikon 3: Turistička potražnja Novalje u odnosu na ukupnu potražnju

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 28. svibnja 2023).

Iz grafikona se može vidjeti da turistička zajednica grada Novalje, zajedno s turističkom zajednicom mjesta Stara Novalja ostvaruje više od polovine ostvarenih noćenja. Čak 64.82% od ukupnih noćenja ostvareno je u Novalji, a od ukupnih dolazaka, njih 43,94%. Navedeni podaci upućuju na to da se turizam u najvećem dijelu odvija upravo u gradu Novalji.

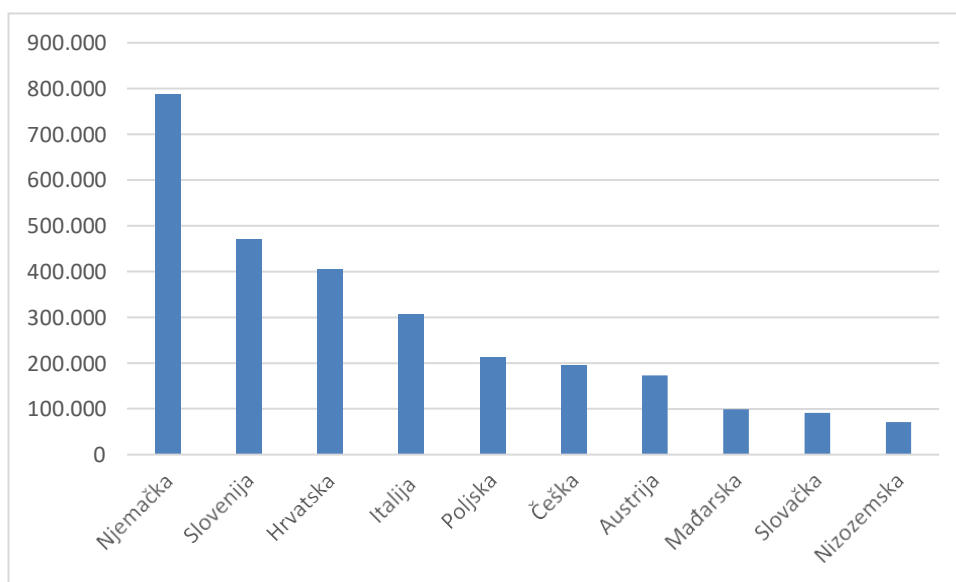
Iz tablice broj 10 može se također vidjeti koncentracija turizma na području grada Senja koji je druga jedinica lokalne samouprave po ostvarenim noćenjima, dok je općina Plitvička jezera druga po ostvarenim turističkim dolascima. Značajnu ulogu u ostvarenim dolascima i noćenjima ima općina Karlobag, dok se s druge strane turizam odvija najmanje u općinama Donji Lapac, Lovinac i Udbina koje zajedno bilježe 2.886 dolazaka te 9.775 ostvarenih noćenja.

Grafikon 4: Države koje su ostvarile najviše dolazaka u 2022.godini

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 28. svibnja 2023).

Grafikon broj 4 prikazuje deset država koje su najviše sudjelovale u ostvarenju turističkih dolazaka u Ličko-senjsku županiju u promatranoj, 2022. godini. Nijemci zauzimaju prvo mjesto po broju ostvarenih dolazaka (19,96%), slijede ih domaći posjetitelji (10,30%) te na trećem mjestu susjedni, Talijani (10,19%). U nastavku, prikazat će se grafikon koji predstavlja deset država koje su ostvarile najveći broj noćenja u županiji.

Grafikon 5: Države koje su ostvarile najviše noćenja u 2022.godini

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 28. svibnja 2023).

Grafikon prikazuje deset država koje su sudjelovale u najviše ostvarenih noćenja u Ličko-senjskoj županiji u 2022. godini. Po broju ostvarenih noćenja, Nijemci također zauzimaju prvo mjesto (24,11%), slijede ih susjedni Slovenci (14,39%), a na trećem mjestu domaći turisti, odnosno Hrvati (12,42%).

Tablica 11: Ostvarena noćenja po vrstama smještajnih objekata u 2022. godini

Vrsta objekta	Noćenja domaći	Noćenja strani	Noćenja ukupno
Objekti u domaćinstvu	75.268	1.433.858	1.509.126
Kampovi	49.140	755.597	804.737
Nekomercijalni smještaj	204.421	215.399	419.820
Hoteli	51.210	242.134	293.344
Objekti u OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	1.747	5.530	7.277
Ostalo	24.375	210.737	235.112

Napomena: redak „ostalo“ odnosi se na druge vrste iz skupine kampovi

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 28. svibnja 2023).

U tablici 11 prikazana su ostvarena noćenja po vrsti smještajnih objekata u 2022. godini. Iz tablice je vidljivo kako se najviše noćenja ostvaruje u objektima u domaćinstvu, čak 46,16% noćenja, od čega 95,01% stranih te 4,99% domaćih noćenja. Najmanje noćenja zabilježeno je u objektima u seljačkom domaćinstvu, samo 0,22% noćenja, od čega 75,99% stranih te 24,01% domaćih noćenja. Ostvarena noćenja u hotelima iznose 293.344 što zauzima samo 8,97% od ukupnih ostvarenih noćenja.

Tablica 12: Ostvarena noćenja po mjesecima u 2022. godini

Mjesec	Noćenja - domaći	Noćenja – strani	Noćenja ukupno
Siječanj	10.012	3.846	13.858
Veljača	6.220	4.331	10.551
Ožujak	4.744	8.616	13.360
Travanj	8.033	38.298	46.301
Svibanj	14.979	94.231	109.210
Lipanj	45.051	399.894	444.945
Srpanj	120.386	951.246	1.071.632
Kolovoz	135.268	1.022.599	1.157.867
Rujan	37.035	280.102	317.137
Listopad	10.161	44.467	54.628
Studeni	7.325	9.076	16.401
Prosinac	6.977	6.549	13.526
UKUPNO	406.161	2.863.255	3.269.416

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 6. srpnja 2023).

Tablica broj 12 predstavlja ostvarena noćenja kroz mjesece u 2022. godini. Vidljivo je da se najviše noćenja ostvari za vrijeme glavne turističke sezone (ljeti), kroz srpanj (32,78%) i kolovoz (35,42%). U kolovozu je ostvareno je 33,30% domaćih noćenja te 35,71% stranih noćenja na razini cijele promatrane godine. Najmanje noćenja zabilježeno je u veljači, samo 0,32% od ukupnih noćenja. Podaci iz tablice ukazuju na prisutnu sezonalnost turizma u Ličko-senjskoj županiji.

Tablica 13: Prosječno trajanje boravka (u danima) - 2022. godina

Vrsta turista	Noćenja	Broj turista	Prosječno trajanje boravka (u danima)
Domaći	406.161	70.255	5,78
Strani	2.863.255	603.057	4,75

Izvor: izrada autora prema internim podacima Turističke zajednice Ličko-senjske županije 2023, <http://visit-lika.com/> (pristupljeno 28. svibnja 2023).

Prikazana tablica predstavlja prosječno trajanje boravka turista u danima za 2022. godinu. Iz tablice je vidljivo da se prosječno trajanje boravka stranih i domaćih turista razlikuje. Domaći turisti zadržavaju se malo duže, njihov prosječni boravak iznosi 5,78 dana, dok se strani turisti zadržavaju nešto malo kraće te njihov prosječni boravak iznosi 4,75 dana. Razlog tomu su svakako različite preferencije turista te sve popularniji trend posjeta većeg broja destinacija za vrijeme odmora.

Na temelju obrađene turističke potražnje Ličko-senjske županije može se zaključiti da se turizam u većoj mjeri odvija u primorskom dijelu, najviše u Novalji, Senju te u općini Karlobag. Kontinentalni dio županije turistički je nedovoljno razvijen, izuzevši područje koje obuhvaća općina Plitvička jezera koja bilježi znatne dolaske i noćenja. Za daljnji razvoj turizma potrebno je usmjeriti promocijske aktivnosti na kontinentalni dio županije te na taj način poraditi na produljenju turističke sezone, ali općenito i na poboljšanju turističkog stanja županije.

3. Stavovi lokalnog stanovništva o razvojnim smjerovima turizma

Lokalno stanovništvo ima vrlo važnu ulogu u razvoju turizma destinacije. Stanovništvo bi trebali biti uključeni u planiranje i odlučivanje u turizmu jer upravo oni najbolje poznaju turističke proizvode, odnosno njihova kulturna i društvena obilježja (Kala i Bargi 2018, 318). Lokalno stanovništvo ostvaruje određene ekonomske koristi od turizma (otvaraju se mogućnosti zapošljavanja, dodatnog prihoda, povećava se životni standard, i slično). Istovremeno se stanovništvo suočava i s brojnim negativnim učincima turizma, primjerice onečišćenja i ugrožavanja okoliša, povećanje cijena roba i usluga radi povećane koncentracije turista za vrijeme glavne turističke sezone i dr. što dovodi do smanjenja kvalitete života, i u ekstremnim slučajevima i do toga da si lokalni stanovnici ne mogu priuštiti život u vlastitom mjestu (Mohammed 2013, 192). Veća uključenost lokalnog stanovništva u razvoj turizma, te njihova pozitivna gledišta u tom smjeru otvaraju mogućnost za lakšu promociju kroz pružanje kvalitetne usluge i postizanje zadovoljstva kod turista (Hanafish, Jamaluddin i Zulkifly 2013, 792). Naglasak se treba staviti na održavanje dobrih odnosa između lokalnog stanovništva i turista jer to temelje za dobar i uspješan održivi turizam (Linderova, Scholz i Almeida 2021, 2). Važno je još spomenuti da se na lokalnoj razini, odluke o razvojnim projektima i prioritetima moraju temeljiti na suradnji lokalnih vlasti i članova zajednice kako bi se vidio napredak (Niezgoda i Czernek 2008, 385).

U svrhu diplomskog rada provedeno je online anketno istraživanje koje je namijenjeno isključivo lokalnom stanovništvu Ličko-senjske županije. Istraživanje je provedeno na uzorku od 150 ispitanika, a trajalo je od 21. ožujka do 23. svibnja 2023. godine. Online upitnik distribuiran je kroz društvene mreže, Facebook i Instagram te putem e-maila i aplikacije Whatsapp.

Anketni upitnik sastoji se od ukupno 44 pitanja podijeljenih u 7 sekcija. Prva sekcija odnosi se na demografske podatke ispitanika. Druga sekcija sastoji se od 3 tvrdnje koje se odnose na ekonomske koristi od turizma (preuzeto prema Marušić et al. 2018, 23). Treća sekcija se sastoji od ukupno 10 tvrdnji koje uključuju pozitivne i negativne učinke turizma (preuzeto prema Tičinović 2021, 20). Četvrta sekcija odnosi se na 11 tvrdnji vezanih za turističke potencijale županije (preuzeto prema Horvat 2021, 79). Peta sekcija obuhvaća

tvrdnje vezane uz zadovoljstvo lokalnog stanovništva trenutnim razvojem turizma (preuzeto prema Horvat 2021, 69). Šesta sekcija uključuje 4 tvrdnje koje se odnose na podršku lokalnog stanovništva (preuzeto prema Marušić et al. 2018, 27). I posljednja, sedma sekcija obuhvaća 3 tvrdnje koje se odnose na uključenost lokalnog stanovništva u turizam (preuzeto prema Tičinović 2021, 20).

U nastavku će se prikazati demografska obilježja ispitanika.

Tablica 14: Demografska obilježja ispitanika (N=150)

	DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA	UDIO
Spol	Muško	28%
	Žensko	72%
Dob	Do 20	6%
	21-34	54%
	35-49	31,3%
	Više od 50	8,7%
Završeni stupanj obrazovanja	Osnovna škola	0,7%
	Srednja škola	34,7%
	Preddiplomski studij	24,7%
	Diplomski studij	34%
	Doktorski studij	6%
Trenutni status zaposlenja	Nezaposlen/a	8%
	Zaposlen/a	66,7%
	Student/ica ili učenik/ca	22,7%
	Umirovljen/a	2,7%
Živim u gradu	DA	70,7%
	NE	29,3%
Živim na području kojeg grada	Gospić	50,9%
	Otočac	13,6%
	Senj	20,9%
	Novalja	14,5%

Izvor: Izrada autora prema podacima online istraživanja

U provedenom istraživanju sudjelovali su stanovnici Ličko-senjske županije, od čega u većoj mjeri žene (72%). Većina ispitanika (54%) spada u dobnu skupinu od 21 do 34 godina. Najveći dio ispitanika ima završenu srednju školu (34,7%) te završeni diplomski studij (34%) dok je najmanje onih sa završenom osnovnom školom (0,7%). Što se tiče trenutnog statusa zaposlenja, najveći udio ispitanika ima status zaposlene osobe (66,7%) dok je s druge strane najmanje onih u mirovini (2,7%). Od ukupno 150, gotovo 70,7% ispitanika živi u

gradu, od čega najveći dio u središtu županije, odnosno gradu Gospiću (50,9%). U nastavku će se prikazati druga sekcija koja obuhvaća ekonomsku korist od turizma.

Tablica 15: Ekonomska korist od turizma

	EKONOMSKA KORIST	UDIO
Ekonomska korist od turizma	Nikakva	59,3%
	Neizravna	11,3%
	Izravna	29,3%
Vrsta prihoda od turizma	Bez prihoda	59,3%
	Dodatni izvor prihoda	26,7%
	Glavni izvor prihoda	14%
Mjesto gdje se ostvaruje korist od turizma	Mjesto stalnog stanovanja	72,1%
	Okolica mjesta stalnog stanovanja (unutar županije)	23%
	Neka druga županija	4,9%

Napomena: Mjesto ostvarivanja koristi od turizma ispunjavali su samo oni ispitanici koji su se izjasnili da imaju izravne ili neizravne koristi od turizma

Izvor: Izrada autora prema podacima online istraživanja

Podaci iz tablice odnose se na ekonomsku korist od turizma. Od ukupno 150 ispitanika, njih 59,3% nema nikakvu ekonomsku korist, dok 29,3% ima izravnu te njih 11,3% neizravnu ekonomsku korist od turizma. Ispitanici koji imaju izravnu ili neizravnu korist, u većini ju ostvaruju u mjestu stalnog stanovanja (72,1%) te unutar same županije (23%), a mali dio njih u nekoj drugoj županiji (4,9%). Čak 59,3% ispitanika ne ostvaruje nikakve prihode od turizma, 26,7% njih turizmom se bavi kako bi ostvarili dodatne izvore prihoda, a samo 14% ispitanika od turizma ostvaruje glavne izvore prihoda.

Percepcija pozitivnih i negativnih učinaka turizma ispitana je u trećoj sekciji. Za ocjenjivanje tvrdnji korištena je Likertova skala od 1 do 5 kojom se izražavao stupanj slaganja s tvrdnjom. 1 označava potpuno neslaganje, a 5 potpuno slaganje s tvrdnjom. Navedena metoda korištena je radi preciznijeg ocjenjivanja prikupljenih podataka.

Tablica 16: Učinci turizma – percepcije ispitanika

	Tvrdnja	Prosječna ocjena
1.	Turizam pozitivno utječe na zaposlenost jer otvara veliki broj radnih mjesta	3,9
2.	Radni uvjeti zaposlenih u turizmu su dobri	2,7
3.	Razvoj turizma doprinosi povećanju cijena	4,0
4.	Razvoj turizma potiče ulaganje u infrastrukturu	3,9
5.	Turizam ima negativan utjecaj na okoliš	3,1

6.	Turizam doprinosi očuvanju prirodnih resursa	3,4
7.	U nekim dijelovima županije (turistički razvijenijim) prometna te komunalna infrastruktura su preopterećene	3,8
8.	Turizam spaja ljude i različite kulture	4,3
9.	Turizam pridonosi očuvanju tradicije i običaja	4,1
10.	Turizam utječe na kvalitetu života lokalnog stanovništva	4,2

Izvor: Izrada autora prema podacima online istraživanja

Iz tablice se mogu vidjeti podaci o prosječnom slaganju ispitanika o navedenim tvrdnjama. Velika većina ispitanika se slaže s tvrdnjom da turizam spaja ljude i različite kulture, prosječna ocjena iznosi 4,3. Također, velika većina slaže se i s tvrdnjom da turizam utječe na kvalitetu života lokalnog stanovništva. S druge strane, najmanje se ispitanika slaže s tvrdnjom da su radni uvjeti zaposlenih u turizmu dobri, prosječna ocjena je 2,7. Slično je i s tvrdnjom da turizam ima negativan utjecaj na okoliš. Ispitanici većinom smatraju da turističke aktivnosti u znatnoj mjeri doprinose degradaciji okoliša i utječu na brže stvaranje veće količine otpada. Ostale tvrdnje bilježe visoku prosječnu ocjenu, što znači da se ispitanici u većoj mjeri slažu s njima.

Tablica 17: Turistički potencijali – stavovi ispitanika

	Tvrdnja	Prosječna ocjena
1.	Turizam LSŽ je dobro razvijen	2,5
2.	LSŽ ima potencijala za razvoj različitih oblika turizma	4,5
3.	LSŽ ima potencijala za razvoj kulturno-povijesnog turizma	4,4
4.	LSŽ ima potencijala za razvoj ekoturizma	4,5
5.	LSŽ ima potencijala za razvoj gastroturizma	4,4
6.	LSŽ ima potencijala za razvoj seoskog turizma	4,6
7.	LSŽ ima potencijala za razvoj odmorišnog turizma	4,5
8.	LSŽ ima potencijala za razvoj cikloturizma	4,3
9.	LSŽ ima potencijala za razvoj vjerskog turizma	3,9
10.	LSŽ ima potencijala za razvoj lovnog i ribolovnog turizma	4,4
11.	LSŽ ima potencijala za razvoj robinzonskog turizma	4,2

Izvor: Izrada autora prema podacima online istraživanja

Iz tablice se može vidjeti da se ispitanici uglavnom slažu sa skoro svim tvrdnjama vezanim uz turističke potencijale. Najviše njih slaže se s tvrdnjom da Ličko-senjska županija ima potencijala za razvoj seoskog turizma, prosječna ocjena slaganja iznosi 4,6.

Zabrinjavajuće je to što se većina ispitanika ne slaže s tvrdnjom da je turizam Ličko-senjske županije dobro razvijen, prosječna ocjena iznosi samo 2,5.

Tablica 18: Upravljanje turizmom – stavovi ispitanika

	Tvrdnja	Prosječna ocjena
1.	Zadovoljan/na sam načinom upravljanja turizmom u LSŽ	2,7
2.	Zadovoljan/na sam načinom rada turističke zajednice LSŽ	2,8
3.	Zadovoljan/na sam turističkom ponudom koju koristi i lokalno stanovništvo (npr. dvorane, šetnjice, parkovi, plaže...)	2,9
4.	Zadovoljan/na sam trenutnim prijevoznim linijama koje koriste i lokalni stanovnici (autobusne, željezničke, morske)	2,6
5.	Zadovoljan/na sam trenutnom suradnjom lokalnih proizvođača i ugostitelja	2,9
6.	Zadovoljan/na sam brojem turističkih dolazaka u LSŽ	3,1
7.	Zadovoljan/na sam ponašanjem turista koje utječe na kvalitetu života lokalnog stanovništva	3,5

Izvor: Izrada autora prema podacima online istraživanja

Ispitanici su u većoj mjeri izrazili nezadovoljstvo upravljanjem turizmom u Ličko-senjskoj županiji. Ispitanici su najmanje zadovoljni s trenutnim prijevoznim linijama koje im stoje na raspolaganju. Također nisu zadovoljni ni trenutnim načinom upravljanja turizmom u županiji kao ni radom turističke zajednice. Od promatranih tvrdnji, najviše su zadovoljni ponašanjem turista koje utječe na kvalitetu njihovog života, prosječna ocjena zadovoljstva iznosi 3,5.

Tablica 19: Podrška lokalnog stanovništva

	Tvrdnja	Prosječna ocjena
1.	Podržavam razvoj turizma uz obalu	4,1
2.	Podržavam razvoj turizma uz zaštićena područja	3,6
3.	Podržavam razvoj turizma u ljetnim mjesecima	4,3
4.	Podržavam razvoj turizma kroz ostale mjesece u godini (izvan ljetne sezone)	4,5

Izvor: Izrada autora prema podacima online istraživanja

Iz tablice se može uvidjeti da lokalno stanovništvo uglavnom podržava razvoj turizma. Najviše ispitanika podržava razvoj turizma kroz cijelu godinu, izvan glavne turističke sezone (prosječna ocjena 4,5). S druge strane najmanje podržavaju razvoj turizma uz zaštićena područja (3,6).

Zadnja sekcija istraživanja obuhvaća uključenost lokalnog stanovništva u turizam, odnosno samo planiranje i donošenje odluka u turizmu.

Tablica 20: Uključenost lokalnog stanovništva

	Uključenost lokalnog stanovništva	UDIO
Uključen/na sam u planiranje i odlučivanje u turizmu	DA	22%
	NE	78%
Želim biti u većoj mjeri uključen/na u planiranje i odlučivanje u turizmu	DA	62,7%
	NE	37,3%
Zainteresiran/na sam za sudjelovanje u planiranju i donošenju odluka o razvoju turizma	DA	70%
	NE	30%

Izvor: Izrada autora prema podacima online istraživanja

Iz tablice se može uočiti da velika većina ispitanika nije uključena u planiranje i odlučivanje u turizmu, njih čak 78%, dok je ostalih 22% uključeno. S druge strane, vidljivo je da većina ispitanika želi biti u većoj mjeri uključeno u planiranje i odlučivanje (62,7%). Od ukupno 150 ispitanika, njih 70% je zainteresirano za sudjelovanje u samom planiranju i donošenju odluka o razvoju turizma.

Na temelju provedenog istraživanja može se zaključiti da lokalno stanovništvo uglavnom podržava razvoj turizma u županiji. Velika većina trenutno nema određene ekonomske koristi od turizma, ali žele u većoj mjeri biti uključeni u planiranje i donošenje odluka u turizmu. Vide potencijale za razvoj različitih oblika turizma na ovom području, ali iskazuju određene nedostatke i nezadovoljstvo poput trenutnih prijevoznih linija koje koriste oni, ali ujedno i turisti. Smatraju da je potrebno ulaganje u autobusne, željezničke te morske linije. Isto je i s turističkom ponudom, smatraju da je potrebno poboljšati postojeće šetnice, parkove, plaže i slično kojima se koriste turisti i lokalni stanovnici. Nezadovoljni su trenutnom suradnjom lokalnih proizvođača i ugostitelja za koju smatraju da nije dovoljno razvijena, a što bi mogao biti dobar početak za razvoj poljoprivrede u budućnosti. Općenito su nezadovoljni trenutnim razvojem turizma kao i radom turističke zajednice Ličko-senjske županije.

Važno je istaknuti određena ograničenja provedenog istraživanja. U istraživanju su sudjelovali uglavnom ispitanici ženskog spola te oni koji žive u Gospiću gdje turizam nije zastupljen u većoj mjeri. Nedostaje veći broj ispitanika iz grada Novalje i Senja koji su više orijentirani na turizam. Također, zastupljen je mali broj starijih ispitanika zbog provedbe online istraživanja, što im otežava pristup zbog slabije informatičke pismenosti. Jedan od ključnih ograničenja istraživanja je kratko vrijeme provedbe te malen uzorak.

4. SWOT analiza

Donošenje odluka u turizmu predstavlja izrazito zahtjevne procese planiranja te sagledavanja trenutnog i željenog stanja. Turistički razvoj Ličko-senjske županije moguće je promatrati kroz SWOT analizu. Ona služi kako bi se mogle utvrdili trenutne snage i slabosti unutar destinacije te kako bi se uvidjele potencijalne prilike i prijetnje koje dolaze iz vanjskog okruženja. Za turistički razvoj izrazito je bitno suočiti se sa trenutnim stanjem i ne zanemarivati slabosti s kojima se županija trenutno nosi.

U nastavku će se prikazati snage i slabosti koje utječu na razvoj turizma Ličko-senjske županije.

Tablica 21: Snage i slabosti LSŽ

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Izvrstan geografski položaj i dobra prometna povezanost s većim gradovima - Relativno mala udaljenost od zračnih luka - Povoljna klimatska obilježja - Netaknuta priroda i nezagađeni okoliš - Kontinentalni i primorski položaj - Čisto more - Zaštićena područja - Raznolika turistička resursna osnova - Dobar imidž pojedinih dijelova županije - Bogata materijalna i nematerijalna kulturno-povijesna baština - Bogata gastronomska ponuda - Gostoljubivost stanovništva - Podrška lokalnog stanovništva vezana uz razvoj turizma - Kontinuirani porast broja turističkih dolazaka i noćenja 	<ul style="list-style-type: none"> - Depopulacija - Mala gustoća naseljenosti - Nedovoljna uključenost lokalnog stanovništva u turističko planiranje i odlučivanje - Sezonalnost - Nedovoljna razvijenost specifičnih oblika turizma - Nedovoljna iskorištenost postojećih kapaciteta i atrakcija - Fokus turizma na primorski dio županije i zaštićena područja – neravnomjeran turistički razvoj - Loši radni uvjeti u turizmu - Loš javni gradski i prigradski prijevoz - Usluge smještaja odvijaju se većim dijelom u privatnim objektima - Infrastrukturno preopterećenje turistički razvijenih područja unutar županije

Izvor: samostalna izrada autora

Tablica prikazuje interne snage i slabosti koje utječu na turizam Ličko-senjske županije. Istaknute su ključne prednosti kojima županija raspolaže. Sve one su podjednako važne i

svaka doprinosi razvoju turizma. Ličko-senjsku županiju karakterizira raznolika ponuda, od bogate gastronomije, kulturno-povijesne baštine, zaštićenih područja, odmora na suncu i moru te onoga u netaknutoj prirodi uz gostoljubivo lokalno stanovništvo. Svakako, vrlo važnu ulogu ima dobar geografski položaj te dobra prometna povezanost i blizina većim gradovima. Dodatni plus u smjeru razvoja turizma je pogodna klima koja može omogućiti razvoj turizma kroz cijelu godinu kao i podrška lokalnog stanovništva vezana uz razvoj turizma.

Uz brojne snage, županija se susreće isto tako i sa velikim brojem slabosti koje utječu na trenutno stanje turizma, ali i njegov budući razvitak. Ono što se ističe kao najveća slabost Ličko-senjske županije je pitanje vezano uz populaciju. Loša demografska slika negativno se odražava na gospodarski razvoj županije. Uz to, prisutne su i druge slabosti koje su od iznimnog značaja za buduće razvojne smjerove turizma. Usmjerenost turizma na primorski dio te zaštićena područja predstavlja neravnomjeran turistički razvoj zbog kojeg je izražena i sezonalnost kao i slaba uključenost lokalnog stanovništva u planiranje i odlučivanje vezanih za turizam. Ono na što se županija treba usmjeriti je svakako razvoj specifičnih oblika turizma koja bi se potaknulo iskorištavanje postojećih kapaciteta i atrakcija. Trenutni turizam županije susreće se s brojnim problemima koji se odražavaju na kvalitetu usluge koju koriste posjetitelji. Loši radni uvjeti, pod čime se misli na slabo plaćene poslove, rad bez slobodnih dana tijekom glavne turističke sezone zbog velikog obujma posla, prekovremeni rad i slično doveli su do toga da turističke usluge ne pružaju lokalni stanovnici, već uvozna radna snaga. Na taj način dolazi do gubitka autentičnosti destinacije, što se odražava negativno na imidž i doživljaj kod posjetitelja. Vidljivo je da se većina usluga odvija u privatnom smještaju, a sve manje u hotelima. Sve prikazane slabosti predstavljaju izazove s kojima se županija mora boriti kako bi se omogućio bolji razvitak turizma u budućnosti.

Uz snage i slabosti, na koje županija može utjecati, susreće se s brojnim prilikama i prijetnjama iz okoline. One predstavljaju situacije koje bi se trebale najbolje moguće iskoristiti.

Tablica 22: Prilike i prijetnje LSŽ

PRILIKE	PRIJETNJE
- Kontinuirani rast turističke potražnje	- Velika konkurencija (brojne destinacije koje imaju razvijen turizam)
- Promjene u stilu života	

- Porast potražnje za specifičnim oblicima turizma	- Odljev visokoobrazovnog kadra
- Povećana potražnja za lokalnim i izvornim proizvodima u turizmu	- Iznenaadne nepovoljne situacije poput COVID-19 pandemije
- Mogućnost financiranja iz EU fondova	- Inflacija
- Povezanost turizma s drugim sektorima	- Česta izmjena zakonske regulative
- Trend održivog razvoja	- Elementarne nepogode (poplave, suše, potresi)

Izvor: samostalna izrada autora

Ličko-senjska županija trebala bi iskoristiti prilike koje proizlaze iz potencijala s kojima raspolaže. Promjene u stilu života i preferencijama turista svakako idu u korist županiji. Turisti sve više teže mirnom odmoru bez puno buke, a upravo to može ponuditi Ličko-senjska županija te se usmjeriti na razvoj specifičnih oblika turizma poput seoskog, cikloturizma, lovnog i ribolovnog, odmorišnog te mnogih drugih s posebnim fokusom na održivi razvoj. Turistička potražnja sve više raste te se danas putovanje smatra osnovnom čovjekovom potrebom. To predstavlja priliku za povezanost turizma s drugim sektorima poput poljoprivrede, čijim razvojem se potiče ulaganje u izvorne i lokalne proizvode. Uz sve navedene prilike, vrlo je važno spomenuti i mogućnost iskorištavanja EU fondova kao oblike financiranja i ulaganja u razvoj županije.

Županija se susreće s nekolicinom prijetnji u smjeru razvoja turizma. Možda najveća prijetnja županiji, ali općenito svim turističkim destinacijama u današnjem turizmu je velika konkurencija i heterogenost turističke ponude. U Hrvatskoj postoje brojne destinacije koje su se turistički bolje pozicionirale i promovirale od Ličko-senjske županije. Uz to, prisutan je problem odljeva visokoobrazovne radne snage. Upravo je kvalitetan ljudski potencijal presudan za uspjeh u današnjem dinamičnom i promjenjivom turizmu. To je osnova za zadržavanje postojeći i privlačenje nove turističke potražnje. Stalno je prisutan potencijalni rizik od nepovoljnih situacija poput Covid-19 pandemije te elementarnih nepogoda koje bi se mogle dogoditi, a potpuno su neizvjesne. Na turistički razvoj utječu i zakonske regulative koje često otežavaju njegovo djelovanje kao i trenutna inflacija koja je posljedica Covid-19 krize. Sve navedene prijetnje moraju se uzeti u obzir kako bi se pokušale izbjeći na što bezbolniji način.

Nakon utvrđenih snaga i slabosti te prilika i prijetnji može se zaključiti da županija raspolaže brojim snagama po kojima se razlikuje od drugih destinacija. Važno je sagledavati i slabosti s kojima je županija suočena te ih nastojati pretvoriti u svoje snage. Povoljan geografski položaj sam po sebi nije dovoljan ako se ne usmjeri pažnja na iskorištavanje

brojnih potencijala. Za budućnost turizma Ličko-senjske županije vrlo je važno iskoristiti prilike poput promjena preferencija kod turista kao i kontinuirani porast turističke potražnje, kako bi se moglo izbjeći neke od prijetnji na turističkom tržištu. Temelj za ostvarivanje vizije i ciljeva turističkog razvoja županije mora biti usmjeren na rješavanje postojećih problema i iskorištavanje mogućih prilika.

5. Razvojni pravci turizma Ličko-senjske županije

Razvoj turizma Ličko-senjske županije jedna je od smjernica u strateškim dokumentima, u provedbenom programu Ličko-senjske županije za razdoblje od 2021. do 2025. godine te planu razvoja Ličko-senjske županije koji se odnosi na razdoblje do 2027. godine. Strateški dokumenti navode posebne ciljeve i mjere kroz koje se želi unaprijediti postojeće stanje turizma. Cilj je usmjeren na razvijanje zelenog i održivog turizma kroz četiri mjere, a to su: diverzifikacija turističke ponude LSŽ, potpora za razvoj OPG-ova usmjerena na integriranu i eko poljoprivredu te povezivanje OPG-ova, potpora poljoprivrednicima i gospodarskim subjektima u održavanju izvornih sorti i proizvoda te kulturnih događanja s posebnom pažnjom na njihovo certificiranje te razvoj sadržaja i infrastrukture za prihvat posjetitelja u zaštićena prirodna područja i područja ekološke mreže Natura 2000 (Plan razvoja Ličko-senjske županije za razdoblje do 2027. godine, 100) .

Ličko-senjska županija trenutno se bori s neravnomjernim razvojem turizma. Već je prethodno opisano da se turističke aktivnosti uglavnom baziraju uz obalni dio i zaštićena područja dok je unutrašnjost županije turistički nedovoljno valorizirana. Ponekad, neke situacije koje nam se nameću kao prijetnje na turističkom tržištu mogu biti itekako korisne. Primjer takve situacije je upravo Covid-19 pandemija. Zabrana okupljanja velikog broja ljudi i povećana briga o vlastitom zdravlju probudile su nove spoznaje kod posjetitelja. U tom periodu zabilježena je povećana potražnja za odmorom u prirodi i ruralnim područjima bez prevelike gužve (Škrget 2021, 64). Ako izostavimo pandemiju, koja je svakako donijela velike promjene u turizmu, vidimo da se trendovi kod posjetitelja konstantno mijenjaju. Da bi se neka destinacija uspjela izboriti na dinamičnom turističkom tržištu, od izrazitog je značaja upravo pratiti trendove kod posjetitelja i ići u korak s njima. Današnji način života doprinio je razvoju novih trendova , a sukladno tomu i razvoju specifičnih oblika turizma.

Trend odmora na suncu i moru i dalje je najaktualniji oblik turizma u Hrvatskoj i upravo se za vrijeme ljetnih mjeseci bilježi najveći broj turističkih dolazaka i noćenja. Da bi se turizam razvijao kroz cijelu godinu, kako na razini države tako i u Ličko-senjskoj županiji važno je ponudu usmjeriti u tom smjeru. Prema provedenom istraživanju, Ličko-senjska županija ima potencijala za razvoj brojnih specifičnih oblika turizma. Lokalno stanovništvo u razvoju seoskog turizma vidi najveći potencijal. Seoski turizam ima vrlo važan utjecaj na

razvoj gospodarstva županije. U tom kontekstu, ne misli se samo na razvoj turizma već i drugih djelatnosti koje bi omogućile bolju kvalitetu života lokalnog stanovništva. Seoski turizam omogućava posjetiteljima potpuni odmor u ruralnim područjima uz prirodne ljepote, gastronomiju, kulturu te način života i rada lokalnog stanovništva. Na taj način turistima se omogućava potpuno upoznavanje s destinacijom.

Seoski turizam upravo je ono što Ličko-senjska županija može ponuditi svojim posjetiteljima. Smještaj u seoskom domaćinstvu i dalje nije u dovoljnoj mjeri razvijen, ali se vidi povećani interes u zadnjih nekoliko godina (Plan razvoja Ličko-senjske županije za razdoblje do 2027. godine, 57). Ovu vrstu smještaja uglavnom karakteriziraju moderne seoske kućice s ličkim detaljima te nekolicina onih starih, izvornih kuća. Turiste možda u najvećoj mjeri privlači upravo mir u prirodi i izolacija od svakodnevne gradske bude. Uz to, pruža im se mogućnost potpunog doživljaja seoskog načina života. Turistima se nudi mogućnost bavljenja seoskim poslovima poput kopanja, ubiranja domaćih plodova, pripreme zimnice i sličnih poslova koji su karakteristični za selo. Također, mogu sudjelovati u pripremi tradicionalne hrane koja je specifična za lička područja. Upravo kroz gastronomske delicije može se povezati razvoj poljoprivrede i na taj način spriječiti migracije mladog i srednjeg stanovništva kroz otvaranje novih radnih mjesta. Gastronomska ponuda Like vrlo je bogata, ali nažalost, slabo prezentirana na tržištu. Osim manifestacije „Jesen u Lici“ i ostalih gastronomskih događaja, nema značajnog doticaja s tržištem. Kroz razvoj seoskog turizma i ponudu koja uključuje kušanje tradicionalnih, izvornih namirnica i jela omogućila bi se bolja prepoznatljivost. Iz tog razloga otvara se mogućnosti i za razvoj gastroturizma. Ličko-senjska županija, osim bogate gastronomije poznate po raznim vrstama sireva, ličkih pola, kupusa i mesa te brojnih drugih poznatih izvornih jela ima još štošta za ponuditi.

Nekadašnji život na selu bio je dosta izazovan. Ljudi su se dizali jako rano kako bi obavljali sve zadatke vezane uz poljoprivredu i stoku. Danas je život na selu potpuno drugačiji, stoka se drži za vlastite potrebe, a ne za ostvarivanje financijskih koristi. Ista stvar je i sa obradivim površinama, stanovništvo se bavi poljoprivredom do te razine da ne mora kupovati pesticidima špricano voće i povrće, no i to je rijetkost. Seoski turizam bilježi pozitivan trend rasta što kod lokalnog stanovništva treba izazvati temelj za nove izazove. Ono što treba iskoristiti su EU fondovi koji potiču ulaganja u ruralni razvoj i turizam na tom području. Mlado stanovništvo županije treba se usmjeriti na iskorištavanje tih prilika te

predstaviti svoje inovativne ideje na turističkom tržištu. Veliki problem s kojim se suočava lokalno stanovništvo je vezan uz zakonsku regulativu te legalizaciju zemljišta (Šimunić 2017, 233). Dosta domaćinstava nema riješeno pitanje legalizacije zemljišta što ih ograničava u daljnjem razvoju i iskorištavanju mogućih prilika koje im se nude. Ovaj problem zahtjeva brze postupke kako bi se omogućio prostor za napredak županije i iskorištavanje prilika koje nudi Europska Unija. Mladi školovani ljudi svakako bolje prate trendove na tržištu te su i sami skloni putovanju radi odmora. Danas je prisutan trend fotografiranja i objava na društvenim mrežama gotovo svega što nas okružuje i čime se bavimo. Baš taj trend može imati pozitivan okidač za razvoj različitih oblika turizma. Nove generacije turista gotovo svaki djelić svog odmora objavljuju na društvenim mrežama te na taj način turističku ponudu neke destinacije predstavljaju široj skupini ljudi. To se može itekako iskoristiti za dobru promociju i privlačenje novih skupina posjetitelja. Upravo iz tog razloga, važno je turistima ponuditi maksimalan broj sadržaja i omogućiti im potpuno zadovoljstvo. Seoski turizam omogućava svojim posjetiteljima mnoštvo različitih sadržaja od vožnje biciklima, kajacima i čamcima po okolnim rijekama, šetnju prirodom uz upoznavanje s domaćim životinjama, mogućnost jahanja konja i mnoge druge sadržaje. Svaka različita aktivnost za vrijeme odmora danas ima još veće značenje. S druge strane, postoje i oni posjetitelji koji se žele odmoriti od društvenih mreža i jednostavno se maknuti od svega. Za takve turiste idealan je odmor na selu uz mnoštvo aktivnosti, u tom kontekstu poseban značaj ima robinzonski turizam.

Robinzonski turizam zapravo je tip odmora kojeg karakterizira boravak u izoliranom području u prirodi bez bližih susjeda kao i bez priključka na struju i vodovodnu mrežu. Struja se dobiva solarnim načinom ili je uopće nema, a voda se prikuplja na prirodni način, sakupljanjem kišnice (Herceg 2021, 36). Ovaj tip odmora predstavlja potpuni bijeg od svakodnevnice, interneta i načina života koji nam se predstavlja po društvenim mrežama. S obzirom da Ličko-senjska županija svake godine bilježi sve manji broj stanovnika, neki dijelovi županije su potpuno nenaseljeni te to predstavlja savršene uvjete za razvoj ovog oblika turizma. Navedeni oblik turizma postaje sve popularniji, a njegova važnost očituje se upravo za vrijeme Covid-19 pandemije kada su posjetitelji težili za izoliranim područjima bez puno ljudi (Dolenčić 2021, 8). S obzirom da smo često izloženi stresnim situacijama na poslu i u svakodnevnim životnim aktivnostima, sve više ljudi prakticira upravo robinzonski turizam kao vrstu turizma koja će im omogućiti potpuni odmor i obnovu.

Trend održivog turizma postaje sve popularniji. Posjetitelji koji vode brigu o zaštiti okoliša i održivom razvoju posebna su ciljna skupina na koju se treba usmjeriti pažnja. Ova skupina posjetitelja bira upravo one destinacije koje svoj razvoj usmjeravaju u skladu s načelima održivog razvoja. Ličko-senjska županija upravo zbog slabe naseljenosti i nerazvijenosti masovnog turizma, pogotovo u kontinentalnom dijelu županije, može se usmjeriti kao destinacija održivog turizma. Nezagađeni okoliš, čista i netaknuta priroda, svjež zrak, nezastupljene gradske gužve i slično, dobar su preduvjet za iskorištavanje prostora temeljenog na održivom pristupu.

Sportsko-rekreativni turizam dosta je zastupljen u županiji. Najveću važnost ima planinarenje popularno u PP Velebit, odnosno u nacionalnim parkovima Sjeverni Velebit i Paklenica. Velebit zbog svoje specifičnosti privlači brojne posjetitelje iz raznih zemalja koji su zaljubljenici planinarenja. Za one koji se boje okušati u planinarskim vodama postoji veliki broj biciklističkih staza gdje uz vožnju biciklima mogu doživjeti prirodne ljepote Like. Ličko-senjska županija potiče razvoj sportskog turizma i nastoji na taj način privući što veći broj posjetitelja. Dobar primjer prakse je Plitvički maraton koji se održava uz NP Plitvička jezera. Na taj način nastoji se povezati sportske aktivnosti i boravak u prirodi koji posjetiteljima omogućava nešto potpuno drugačije. Iako se vidi napredak ovog oblika turizma, svakako postoji prostor za bolji razvitak i njegovo unapređenje.

Zbog svoje specifičnosti Ličko-senjska županija ima potencijala i za razvoj lovnog i ribolovnog turizma. Ribolovni turizam zastupljen je uz rijeku Gacku i u sklopu ponude organiziraju se natjecanja u ribolovu na kojem sudjeluju natjecatelji iz različitih zemalja. Ova vrsta turizma tek se počinje razvijati, ali naravno, postoje potencijali za budući razvoj. Također, ova vrsta turizma dobar je preduvjet ne samo na područjima uz rijeku Gacku već i u drugim mjestima. Rijeka Lika privlači zaljubljenike ribolova, ali nema još uvijek razvijenu ponudu kao što to ima područje grada Otočca, odnosno okolna mjesta uz rijeku Gacku. Specifično je to da upravo rijeka Lika nosi ime najveće ličke ponornice, a duga je čak 78 kilometara (Turistička zajednica Ličko-senjske županije, 2023). Rijeka Lika proteče ispod Kosinjskog mosta smještenog u Kosinjskoj dolini kojemu se posjetitelji dive zbog specifične i rijetke gradnje. Vidljivo je da županija svakim specifičnim oblikom turizma potiče razvoj nekog drugog oblika turizma.

Bogata kulturno-povijesna obilježja županije koju čine razni običaji i tradicija, specifični načini pripreme hrane, gradnja objekata, narodne nošnje, poznate osobe poput Nikole Tesle,

Ante Starčevića i drugih te općenito načina života na ovom području kao i brojnih građevina, predstavljaju temelj za razvoj kulturno-povijesnog turizma Ličko-senjske županije. Nikola Tesla poznat je širom svijeta, ali nažalost, čak ni memorijalni centar u Smiljanu ne privlači onoliki broj posjetitelja koliko bi trebao.

Zaključno se može utvrditi da Ličko-senjska županija zaista raspolaze s brojnim potencijalima i ima dobre preduvjete za razvoj različitih specifičnih oblika turizma. Kao dobar budući smjer razvoja turizma ističe se posebno seoski turizam čije se promjene već sada mogu uvidjeti. Kroz razvoj specifičnih vrsta turizma omogućio bi se turistički razvoj svih dijelova županije, a ne samo onih uz zaštićena područja i obalni dio. Na taj način stvorili bi se uvjeti za razvoj turizma kroz cijelu godinu. te bi se omogućila bolja kvaliteta života lokalnog stanovništva kroz otvaranje novih radnih mjesta i uključenosti u turizam.

Zaključak

Temeljem proučene literature kao i provedenog istraživanja koje se baziralo na ispitivanju isključivo lokalnog stanovništva županije može se uvidjeti da Ličko-senjska županija zaista ima dobre predispozicije za razvoj turizma u budućnosti.

Geografski položaj jedan je od ključnih preduvjeta za lakši razvoj turizma na ovom području u budućnosti. Dobra prometna povezanost i blizina većim gradovima poput Zagreba, Zadra i Rijeke omogućava lakši pristup posjetiteljima u destinaciju. Jeftini avionski letovi svakako predstavljaju jednu od prilika koja se treba dobro iskoristiti na turističkom tržištu. Zbog svojih prirodnih bogatstava i kulturno-povijesne baštine Ličko-senjska županija trebala bi svoju ponudu usmjeriti u tom pravcu. Ono što najviše utječe na razvoj turizma je loša demografska slika stanovništva županije. Slaba naseljenost i učestale migracije stanovništva imaju utjecaj na gospodarski razvoj županije, a upravo je to presudno za početke turističke valorizacije.

Što se tiče turističke ponude županije ona je zaista raznovrsna. Planinarenje, šetnja u prirodi, vožnja biciklima, kajacima, lov i ribolov, bogata kulturno-povijesna baština, razne sportske aktivnosti, odmor na selu i upoznavanje domaćih životinja samo su djelić turističke ponude Ličko-senjske županije. Ono što se pokazalo kao ključan problem županije je neravnomjerna raspodjela turizma. Turizam se u najvećem dijelu odvija uz obalu, odnosno najviše u gradu Novalji i Senju kao i općini Karlobag. Također prisutan je turizam i u kontinentalnom dijelu županije, ali se uglavnom odvija uz svjetski poznatu destinaciju NP Plitvička jezera. Turistička ponuda županije i dalje je usmjerena na odmor na suncu i moru koji se povezuje s masovnim turizmom i sezonalnošću.

Povedenim istraživanjem utvrđeno je da lokalno stanovništvo vidi potencijale za budući razvoj turizma u županiji. S druge strane veoma su nezadovoljni trenutnim stanjem turizma i njegovim upravljanjem. Većina ispitanika nije zadovoljna radom turističke zajednice Ličko-senjske županije. Neki od ključnih probleme koje su istaknuli su i razvijenost turističke ponude kao i suradnja lokalnih proizvođača. S druge strane, pozitivno je to da se većina ispitanika želi uključiti u sam turizam i planiranje te donošenje odluka vezanih za budućnost turističkog razvoja.

Županija ima dobre preduvjete za razvoj brojnih oblika turizma i kao takva mogla bi se pozicionirati kao vrlo poželjna turistička destinacija na tržištu. Budući smjer razvoja turizma trebao bi se usmjeriti na seoski i robinzonski te avanturistički turizam jer je upravo ta vrsta ponude u skladu s promjenjivim trendovima kod posjetitelja i može usmjeriti županiju ka turističkom uspjehu u budućnosti.

Za kraj se može zaključiti da Ličko-senjska županija ima jako dobre uvjete za budući napredak različitih oblika turizma koji bi omogućili turistički razvoj cjelokupne županije, a ne samo primorskog dijela i onog uz zaštićena područja. Važno je u planiranje i odlučivanje u većoj mjeri uključiti lokalno stanovništvo, a pogotovo mlade obrazovne ljude koji su spremni ići u skladu s trendovima na promjenjivom i dinamičnom turističkom tržištu kako bi se privukla turistička potražnja te na taj način ostvarila konkurentska prednost.

Reference

- Adria Velebitica, <https://adria-velebitica.hr/hr/> (pristupljeno 20. svibnja 2023.)
- Budim, Antonela. 2019. *Utjecaj pretjerane urbanizacije na ekološku održivost*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.
- Čavlek, Nevenka, Mato Bartoluci, Darko, Prebežac, Oliver Kesar i sur. 2011. *Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav*. 1. izd. Zagreb: Školska knjiga.
- Černicki, Lara, i Stašo Forenbaher. 2016. *Starim cestama preko Velebita*. Zagreb: Libricon.
- Dolenčić, Filip. 2021. *Uloga turizma u gospodarskom razvoju republike hrvatske tijekom pandemije bolesti covid – 19*. Završni rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.
- Državni zavod za statistiku. *Zaposleni u obrtu i djelatnostima slobodnih profesija u četvrtom tromjesečju 2022*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2023. https://podaci.dzs.hr/media/2pblcgvo/rad-2022-2-2_4-zaposleni-u-obrtu-i-djelatnostima-slobodnih-profesija-u-2022.pdf (pristupljeno 26. veljače 2023.).
- Državni zavod za statistiku. *Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja, Popis 2021*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2023. <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/> (pristupljeno 24. veljače 2023.).
- Dujmović, Mauro. 2014. *Kultura turizma*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Eraqi, Mohammed I. 2007. Local communities' attitudes towards impacts of tourism development in Egypt. *Tourism Analysis* 12 (5): 192-193.
- Hanafish, Mohd Hazif, Mohd Raziff Jamaluddin i Muhammed Izzat Zulkifly. 2013. Local Community Attitude and Support towards Tourism Development in Tioman Island, Malasya. *Procedia* 105 (4) : 792-800.

- Herceg, Tina. 2021. *Robinzonski turizam kao oblik održivog razvoja turizma*. Specijalistički diplomski stručni rad. Zagreb: Sveučilište VERN.
- Horvat, Elena. 2021. *Mogućnosti razvoja održivog turizma na području Grada Samobora*. Diplomski rad. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.
- Hrvatska gospodarska komora, *Županije-razvojna raznolikost i gospodarski potencijali*. Zagreb: Hrvatska gospodarska komora, 2021. <https://hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2021-f-web61e92db81b50d.pdf> (pristupljeno 26. veljače 2023.).
- Hrvatska obrtnička komora, *Obrtništvo u brojkama 2020*. Zagreb: Hrvatska obrtnička komora, 2021. https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2021-03/1_Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2020.pdf (pristupljeno 26. veljače 2023.)
- Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Nezaposlene osobe u evidenciji Zavoda, prema razini obrazovanja i spolu, siječanj 2023*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2023. <https://www.hzz.hr/statistika/zupanije/licko-senjska/> (pristupljeno 26. veljače 2023.).
- Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Registrirana nezaposlenost 2023*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2023. <https://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (pristupljeno 26. veljače 2023.).
- Jambriško, Kruna. 2022. *Transformacija načina života ruralnog područja Podravine pod utjecajem modernizacije*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Kala, Devkant, S.C. Bagri. 2018. Barriers to local community participation in tourism development: Evidence from mountainous state Uttarakhand, India. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal* 66 (3): 318-333
- Linderova, Ivica i Petr Scholz. 2021. Attitudes of Local Population Towards the Impacts of Tourism Development: Evidence From Czechia. *Front Psychology* 13 (12): 45 – 57

- Marušić, Zrinka, Renata Tomljenović, Larisa Dukić i Zoran Petrović. 2019. *Stavovi lokalnog stanovništva prema razvoju turizma u Hrvatskoj u 2018. godini*. Istraživanje. Zagreb: Institut za turizam.
- Muzejski dokumentacijski centar, <https://hvm.mdc.hr/sumarski-muzej-krasno,600:KRS/hr/info/> (pristupljeno 23. veljače 2023.).
- Niezgoda, Agnieszka i Katarzyna Czernek. 2008. Development of cooperation between residents and local authority in tourism destination. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal* 56, (4): 385-398
- Nikić, Ljubica Brigitte. 2017. *Migracije i kvaliteta života*. Završni rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- Plan razvoja Ličko-senjske županije za razdoblje do 2027. godine. Gospić: Plan razvoja Ličko-senjske županije, 2022. https://licko-senjska.hr/images/uploads/Nacrt_Plana_razvoja_LSZ_do_2027_27_10_2022.pdf (pristupljeno 11. srpnja 2023.).
- Provedbeni program Ličko-senjske županije za razdoblje 2021-2025 godine. Gospić: Provedbeni program Ličko-senjske županije za razdoblje 2021-2025 godine, 2022. https://licko-senjska.hr/images/uploads/2578/provedbeni_program_licko_senjske_zupanije_za_razdoblje_2021_2025.pdf (pristupljeno 19. veljače 2023.).
- Radman, Maja. 2015. *Kongresni hoteli i njihova uloga u smanjenju sezonalnosti turizma Republike Hrvatske*. Završni rad. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu.
- Sekereš, Noah. 2022. *Uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz zemalja izvan Europske unije*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti.
- Službena stranica Gacko Pučkog otvorenog učilišta, <http://www.gpou-otocac.hr/muzej-gacke-stalni-postav-2/> (pristupljeno 22. veljače 2023.).

- Službena stranica Hrvatskog športskog ribolovnog saveza, <https://ribolovni-savez.hr/> (pristupljeno 20. svibnja 2023.)
- Službena stranica Ličko-senjske županije, <https://licko-senjska.hr/o-zupaniji/zupanija/opci-podatci> (pristupljeno 19. veljače 2023.).
- Službena stranica Muzeja grada Novalje, <https://gradskimuzejnovalja.hr/o-muzeju/> (pristupljeno 23. veljače 2023.).
- Službena stranica Muzeja grada Senja, <http://www.muzej-senj.hr/o-povijesti-kuce/> (pristupljeno 22. veljače 2023.).
- Službena stranica Muzeja Like, <https://muzejlike.hr/> (pristupljeno 12.4.2023.).
- Službena stranica NP Paklenica, <https://np-paklenica.hr/hr/> (pristupljeno 20. veljače 2023.).
- Službena stranica NP Plitvička jezera, <https://np-plitvicka-jezera.hr/> (pristupljeno 20. veljače 2023.).
- Službena stranica NP Sjeverni Velebit, <https://np-sjeverni-velebit.hr/www/hr/> (pristupljeno 20. veljače 2023.).
- Službena stranica PP Velebit, <https://www.pp-velebit.hr/hr/o-velebitu/velebit-rezervat-biosfere> (pristupljeno 20. veljače 2023.).
- Šimunić, Nikola. 2017. *Ličko-senjska županija u kontekstu suvremene regionalizacije*. Doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij Jadran - poveznica među kontinentima.
- Škrget, Josipa. 2021. *Suvremeni trendovi u ruralnom turizmu*. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković".
- Tičinović, Antonija. 2021. *Utjecaj turizma na razne aspekte života lokalnog stanovništva u Splitu*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet.
- Turistička zajednica Ličko-senjske županije, <http://visit-lika.com/page/geografija> (pristupljeno 20. veljače 2023.).

Županijska uprava za ceste Ličko-senjske županije, <https://zuc-ls.hr/> (pristupljeno 19. veljače 2023.).

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1: Rasprostranjenost županijskih i lokalnih cesta.....	5
Tablica 2: Opće kretanje stanovništva u razdoblju od 2001. do 2021. godine.....	11
Tablica 3: Dobna struktura stanovništva prema popisu iz 2021. godine.....	12
Tablica 4: Aktivna trgovačka društva i obrti prema pravno ustrojbenim oblicima u 2020. godini.....	14
Tablica 5: Registrirana nezaposlenost u razdoblju od 2017. do 2022. godine.....	14
Tablica 6: Robna razmjena s inozemstvom u 2020. godini.....	16
Tablica 7: Struktura smještajnih objekata u Ličko-senjskoj županiji krajem 2022. godine.....	18
Tablica 8: Stalne postelje po skupinama smještajnih objekata u jedinicama lokalne samouprave krajem 2022. godine.....	19
Tablica 9: Ostvareni dolasci i noćenja u razdoblju 2018.-2022. godine.....	26
Tablica 10: Ostvareni dolasci i noćenja po TZ u 2022. godini.....	28
Tablica 11: Ostvarena noćenja po vrstama smještajnih objekata u 2022. godini.....	31
Tablica 12: Ostvarena noćenja po mjesecima u 2022. godini.....	31
Tablica 13: Prosječno trajanje boravka (u danima) - 2022. godina.....	32
Tablica 14: Demografska obilježja ispitanika (N=150).....	34
Tablica 15: Ekonomska korist od turizma.....	35
Tablica 16: Učinci turizma – percepcije ispitanika.....	35
Tablica 17: Turistički potencijali – stavovi ispitanika.....	36
Tablica 18: Upravljanje turizmom – stavovi ispitanika.....	37
Tablica 19: Podrška lokalnog stanovništva.....	37
Tablica 20: Uključenost lokalnog stanovništva.....	38
Tablica 21: Snage i slabosti LSŽ.....	39
Tablica 22: Prilike i prijetnje LSŽ.....	40

Grafikoni

Grafikon 1: Udio stanih postelja po jedinicama lokalne samouprave krajem 2022. godine.....	20
Grafikon 2: Broj stalnih postelja po skupinama smještajnih objekata u izdvojenim jedinicama lokalne samouprave u 2022. godini.....	21
Grafikon 3: Turistička potražnja Novalje u odnosu na ukupnu potražnju.....	29
Grafikon 4: Države koje su ostvarile najviše dolazaka u 2022. godini.....	30
Grafikon 5: Države koje su ostvarile najviše noćenja u 2022. godini.....	30

Slike

Slika 1: Geografski položaj Ličko-senjske županije.....	4
Slika 2: Nacionalni parkovi i park prirode LSŽ.....	7
Slika 3: Kulturno-povijesna manifestacija “Jesen u Lici”.....	10
Slika 4: Nezaposlenost prema spolu i završenom stupnju obrazovanja.....	15
Slika 5: Cesta sira Ličko-senjske županije.....	23
Slika 6: Vožnja prozirnim kajacima na rijeci Gackoj.....	25